

ข่าวชุมชน

ปฏิรูปประเทศไทย ๑ ให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

- ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง: ความหมาย และตัวชี้วัดจากความเห็นของผู้นำชุมชน
- แนวทางใหม่ในการพัฒนาชุมชนและเมืองอย่างยั่งยืน
- แก้ปัญหาการสูญเสียที่ดินข้าชากด้วยโฉนดชุมชน
- “สภาองค์กรชุมชนตำบล”
การพัฒนารากหญ้าที่ต้องไม่ลืมมิติการเมือง
- ผลการทดสอบการเรียนรู้แก่นักเรียนไทยตกหมดทั้งประเทศ
- เกษตรกรไทยเหลือเพียง ๓๖% ของประชากรทั้งประเทศ และมีรายได้วันละ ๙๒ บาท

บทบรรณาธิการ

“ปฏิรูปประเทศไทย ให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง”

ประเด็นที่น่าสนใจในการปฏิรูปอะไรก็ตาม โดยเฉพาะการปฏิรูปสังคม การเมือง การศึกษา หรือการปฏิรูปประเทศโดยรวม คือ ทุกหนแห่ง ทุกเวลา ทุกร้านกาแฟ ทุกเวทีอภิปราย ทุกคอลัมน์ หนังสือพิมพ์ จะเต็มไปด้วยข้อเสนอที่จะให้คนอื่น โดยเฉพาะรัฐบาลทำทั้งสิ้น มีน้อยมากที่ผู้เสนอจะบอกว่าตนเองก็ต้องปฏิรูปและจะเริ่มทำในทันที

ข้อเสนอในการปฏิรูปมักเริ่มต้นคล้ายๆ กันว่า รัฐบาลหรือคนอื่น (ที่ไม่ใช่ตนเอง) ทำผิดอย่างนี้ อย่างโน้น อย่างนั้น สรุปว่าความล้มเหลวของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ล้วนมาจากคนอื่นทั้งหมด แล้วสรุปบดท้าวคนอื่น ๆ โดยเฉพาะ รัฐบาล ต้องทำอะไรก็เรื่องโดยไม่มีแม้แต่บรรทัดเดียวที่บอกว่าตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม ที่เลือกคนไปเป็นรัฐบาลจะทำอะไรบ้าง แล้ววันดีคืนดีก็ลุกขึ้นมาทวงถามว่า ตามที่ตนเอง กลุ่มตนเองได้เสนอการปฏิรูปไปอย่างนั้นอย่างนั้น รัฐบาลได้ทำอะไรไปแค่ไหนแล้วบ้าง

นี่อาจจะเป็นสาเหตุสำคัญที่การปฏิรูปทั้งหลายทั้งปวงในประเทศไทยล้มเหลว

ตระกะทั้งหมดนี้มีอยู่ง่ายๆ ว่า เรายิวพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐไม่มีประสิทธิภาพแม้แต่ชนิดเดียว แต่พอถึงข้อเสนอเรากลับบอกว่าให้รัฐ (ที่เราว่าไม่มีประสิทธิภาพอย่างร้ายแรงนั้นแหละ) ไปทำ

ในทศวรรษก่อนแถลงการณ์ของขบวนการชุมชนมีเนื้อหาตอนเดียวคือ เรียกร้องว่ารัฐบาลต้องทำอะไรบ้าง แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ขบวนการชุมชนส่วนใหญ่เริ่มเขียนแถลงการณ์ของตนเอง ๒ ส่วน ส่วนแรกบอกว่าขบวนการทำอะไรมาบ้างและส่วนที่สองบอกว่า ถ้าจะทำให้ส่งผลสะท้อนไปทั้งสังคม รัฐบาลควรสนับสนุนอย่างไร และล่าสุดเครือข่ายองค์กรชุมชนมีแนวคิดคล้ายกันว่า รัฐจะทำหรือไม่ทำเราไม่สนใจแล้ว เราจะทำตามแผนชุมชนของเราเอง

ข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปประเทศไทยของขบวนการชุมชนแม้ว่าจะยังบอกว่ารัฐควรทำอะไรอยู่บ้าง แต่ก็บอกชัดเจนว่าเครือข่ายองค์กรชุมชนทำอะไรมาแล้วในการปฏิรูปประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการทำให้บ้านมั่นคงใน ๑,๕๐๐ ชุมชนทั่วประเทศ จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนกว่า ๓,๕๐๐ กองทุน จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนกว่า ๒,๓๐๐ สภา บริหารจัดการป่าชุมชนหลายพันแห่ง ขับเคลื่อนการแก้ปัญหาที่ดินกว่า ๕๐๐ พื้นที่ทั่วประเทศ ฯลฯ และย้ำว่ารัฐบาลจะสนับสนุนเรื่องราวเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม เครือข่ายองค์กรชุมชนจะทำต่อไปจนเต็มประเทศ สาระสำคัญของการปฏิรูปประเทศไทยในมุมมองของเครือข่ายองค์กรชุมชนสรุปรวมความได้ว่าให้ “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง”

จัดการดิน น้ำ ป่า อาชีพ ทุนชุมชน เศรษฐกิจชุมชน เกษตรกรรมชุมชน การศึกษา ชุมชน เด็กและเยาวชน ศิลปวัฒนธรรม วิทยุชุมชน ฯลฯ ข้อเสนอของชุมชนมีอยู่เพียงว่าให้ประชาชนเขาจัดการเรื่องราวเหล่านี้ด้วยตนเองเถิด อย่าขัดขวางเขาด้วยกฎหมายระเบียบ คำสั่ง นโยบาย และอย่าให้โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ มูลค่าหมื่นล้านแสนล้าน กลืนกินชุมชนเขาไปเสีย

ข้อเสนอให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองไม่ใช่การ “ร้องขอ” แต่เป็น “การทวงคืน” (reclaim) สิทธิในการจัดการตนเองของชุมชน เพราะประวัติศาสตร์ที่ผ่านมานับพันๆปีนั้น ชุมชนส่วนใหญ่เขาจัดการตนเองในทุกเรื่องราวอยู่แล้ว

ประเทศไทยมีกว่า ๘๐,๐๐๐ ชุมชนเมือง และชนบท การปฏิรูปที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงชุมชน ๘๐,๐๐๐ ชุมชนเหล่านี้จะเรียกได้อย่างไรว่าเป็นการปฏิรูปประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงชุมชนฐานรากทั้งหมดนี้จะทำได้อย่างไร ถ้าไม่ทำให้คนในองค์กรชุมชนกว่า ๓๐๐,๐๐๐ องค์กรตื่นขึ้นมาทำงานจัดการเรื่องราวของตนเอง

ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองนั้นชุมชนลงมือทำด้วยตนเอง ทำทุกเรื่อง ทำต่อเนื่องยาวนาน...ไม่ว่ารัฐบาลจะสนับสนุนหรือไม่ก็ตาม.

บรรณาธิการ

สารบัญ

หมายเหตุประเทศไทย	๐๓	ก้าวสู่ปีที่เก้า บ้านมั่นคง บ้านที่ให้มากกว่าคำว่าบ้าน	๑๘
ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง: ความหมายและตัวชี้วัดฯ	๐๕	แนวทางใหม่ในการพัฒนาชุมชนและเมืองอย่างยั่งยืน	๑๙
แก้ปัญหาการสูญเสียที่ดินข้าชากรด้วยโฉนดชุมชน	๑๑	ข่าวชุมชน	๒๒
อำนาจท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติฯ	๑๓	คอสี	๒๘
“สภาองค์กรชุมชนตำบล” การพัฒนารากหญ้าฯ	๑๖	ไม่เพียงเปลี่ยนกิจกรรม แต่ต้องเปลี่ยนสมมติฐาน	๓๑

หมายเหตุประเทศไทย

แรงงานไทย ๒๔ ล้านคน ไม่มีหลักประกันทางสังคม

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำรวจในปี ๒๕๕๓ พบว่าประเทศไทยมีแรงงานนอกระบบ ซึ่งหมายถึงผู้ทำงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองและไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานจำนวนรวมทั้งสิ้น ๒๔.๑ ล้านคน คิดเป็น ๖๒% ของจำนวนแรงงานทั้งประเทศ ซึ่งมีอยู่ ๓๘.๒ ล้านคน

แรงงานนอกระบบเหล่านี้ส่วนใหญ่ (๖๕% หรือ ๑๕.๙ ล้านคน) ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าประถมศึกษา มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ๒๖% เท่านั้น

ทางด้านอาชีพ แรงงานเหล่านี้ ๖๐% ทำอาชีพเกษตรกรรม (๑๔.๕ ล้านคน) ที่เหลือทำงานด้านการค้าและบริการ ๓๑% และภาคการผลิต ๘%

สภาพการทำงานจากการสำรวจพบว่า ในปี ๒๕๕๓ แรงงานนอกระบบที่ประสบอุบัติเหตุจากการทำงานมีถึง ๓.๕ ล้านคน หรือเฉลี่ยวันละ ๙,๖๓๗ คน แรงงาน ๔๘% บอกว่าตนเองมีค่าแรงน้อย ๒๑% บอกว่าเป็นงานที่ไม่มีค่าแรงอย่างต่อเนื่อง แรงงาน ๖๓% ระบุว่าตนเองต้องทำงานที่ได้รับสารเคมีมีพิษ

ใครจะช่วยเหลือคนงานเหล่านี้ให้มีหลักประกันในการทำงานเพิ่มขึ้นหนอ? ■

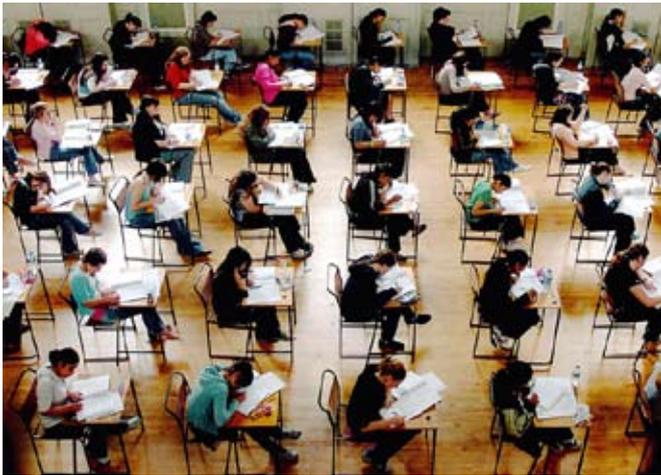
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเทศไทย กว่า ๗,๘๐๐ แห่ง

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นรายงานเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๕๓ ว่า ประเทศไทยมีองค์กรบริหารส่วนตำบลทั่วประเทศ ๕,๗๖๗ แห่ง เทศบาลนคร ๒๕ แห่ง เทศบาลเมือง ๑๔๒ แห่ง และเทศบาลตำบล ๑,๘๔๑ แห่ง รวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด ๗,๘๕๐ แห่ง

ในส่วนของ อบต. นั้น จำแนกตามขนาดเป็นขนาดเล็ก ๓,๘๖๖ แห่ง (๖๗%) กลาง ๑,๘๒๑ แห่ง (๓๑%) และเป็น อบต. ขนาดใหญ่เพียง ๘๐ แห่ง (๑%) ■

ผลการทดสอบการเรียนรู้ของนักเรียนไทยตกหมดทั่วประเทศ

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ซึ่งทำหน้าที่ทดสอบผลการเรียนของนักเรียนนักศึกษาทั่วประเทศ (O-NET) รายงานผลการทดสอบความรู้ของนักเรียนเฉลี่ยตามระดับชั้น คือ ป.๖, ม.๓ และ ม.๖ ของปี ๒๕๕๒ พบว่า จากคะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน ใน ๘ วิชาที่มีการสอบนั้น เกือบจะไม่มีวิชาไหนเลยที่นักเรียนจะมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่า ๕๐% ซึ่งการสอบสมัยก่อนที่จะมีการตัดเกรดนั้นถือว่า สอบตก ต้องเรียนซ้ำชั้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบดังนี้

วิชา	ระดับชั้น		
	ป.๖	ม.๓	ม.๖
ภาษาไทย	๓๘.๖	๓๕.๐	๔๔.๐
สังคมศึกษา	๓๓.๙	๔๐.๐	๓๔.๐
ภาษาอังกฤษ	๓๑.๘	๒๐.๐	๒๐.๐
คณิตศาสตร์	๓๕.๙	๒๔.๐	๒๒.๕
วิทยาศาสตร์	๓๘.๗	๒๗.๕	๒๖.๓
สุขศึกษา/พลศึกษา	๖๔.๘	๕๗.๕	๔๖.๐
ศิลปะ	๔๒.๕	๓๒.๕	๓๘.๐
การงานอาชีพ	๕๑.๗	๓๓.๓	๓๓.๓

เกษตรกรไทยเหลือเพียง ๓๖% ของประชากรทั่วประเทศ และมีรายได้วันละ ๙๒ บาท

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รายงานผลการสำรวจสถานะเกษตรกรไทยในปี ๒๕๕๓ ว่า มีครัวเรือนเกษตรกรเหลืออยู่ ๕.๘๗๕ ล้านครัวเรือน มีสมาชิกในครัวเรือน ๒๓.๕ ล้านคน ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั่วประเทศประมาณ ๖๔ ล้านคน พบว่าประชากรไทยที่ยังมีอาชีพการเกษตรเพียง ๓๖% เท่านั้น ที่เราเคยท่องกันว่าคนไทย ๖๐% เป็นเกษตรกร จึงไม่เป็นความจริงอีกต่อไปแล้ว

สำนักงานฯ ศึกษาพบว่า เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยปีละ ๒๒๓,๒๙๖ บาท แต่เป็นรายได้จากภาคเกษตรเพียง ๑๓๕,๓๕๑ บาท หรือ ๖๐% ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น รายได้ส่วนที่เหลือ ๘๗,๙๔๕ บาท มาจากแหล่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่การเกษตร ในขณะที่เกษตรกรทุกประเภทมีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ ๕๔,๔๐๙ บาท

ถ้าเฉลี่ยเป็นรายวันพบว่า กระดูกสันหลังของประเทศเราแต่ละคน มีรายได้เพียงวันละ ๙๒ บาท ■

“เชื่อมั่นประชาชน
ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง”

★ *เรื่องจากปก*

ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง: ความหมายและตัวชี้วัดจากความเห็นของผู้นำชุมชน

☞ **อุดมศรี ศิริลักษณ์พร/รุ่งโรจน์ เพชรบูรณ์/ไพฑูริย์ นิมเฉลิม**

วันที่ ๘-๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ที่ผ่านมา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ๕ ภูมิภาค จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “สังเคราะห์ภูมิปัญญาชุมชน: พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง” ณ วิเวกร อินเทอร์เน็ตเซ็นทรัล เซตดอนเมือง กรุงเทพฯ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องนิยามและตัวชี้วัด “พื้นที่จัดการตนเอง” สังเคราะห์อุปสรรค ข้อติดขัด และข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง โดยมีตัวแทนจากพื้นที่ตำบลศักยภาพ พื้นที่จังหวัด และภูมิภาคจำนวน ๓๐ พื้นที่ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิและเจ้าหน้าที่สถาบันฯ เข้าร่วมประมาณ ๑๕๐ คน

นางทิพย์รัตน์ นพการณีย์ ผู้อำนวยการ พอช. กล่าวว่าสถานการณ์ของโลกเรา ณ ปัจจุบัน ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้น ก็คือ ความแปรปรวนในเรื่องภูมิอากาศภาวะโลกร้อน ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังก่อผลกระทบต่อประชากรโลก ประเทศไทยอาจได้รับผลกระทบบางส่วน เพราะฉะนั้นวันข้างหน้าโลกจะเผชิญเรื่องใหญ่อยู่ ๒ เรื่อง คือ ๑) ความมั่นคงทางอาหาร ๒) ปัญหาเรื่องน้ำ ซึ่งทั้งสองเรื่องเกี่ยวพันกับเรื่องที่ดินทำกิน การอยู่อาศัยและอาหารการกิน ซึ่งเป็นเรื่องที่สถาบันฯ และขบวนการองค์กรชุมชนต้องคำนึงถึง

ทั้งนี้ในเรื่องของยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง การจัดทำแผนการพัฒนาพื้นที่ เรามีต้นทุนในด้านต่างๆ อยู่มาก หากมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำโดยใช้สภาองค์กรชุมชนมาเชื่อมโยง เราเป็นคนในพื้นที่ที่รู้ข้อมูลในเรื่องต่างๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี หน่วยงานไหนเข้ามาต้องมาประสานสิ่งที่เรากำลังทำเพื่อพื้นที่ของเรา ลูกหลานของเรา เรื่องราวความรู้ต่างๆ ในอนาคตอาจพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เช่น ด้านเกษตรกรรมเราจะรักษาดินให้เป็นประโยชน์กับบ้านเราได้อย่างไร สภาฯ และองค์กรชุมชนจะมีบทบาทร่วมกันอย่างไร แต่ละตำบล ดำเนินการกันอย่างไร มีวิธีการอย่างไร วันนี้เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ในแต่ละพื้นที่ แต่ละจังหวัด ซึ่งก็คาดหวังให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองและไปสู่การปฏิรูปประเทศไทย ร่วมกันต่อไป

นายบำรุง คระโยธา กรรมการเครือข่าย องค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป กล่าวในหัวข้อ การเสวนาเรื่อง “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองกับการปฏิรูปโครงสร้างประเทศไทย” โดยหยิบยกประสบการณ์ในการพัฒนาพื้นที่ในฐานะนายก อบต.สายนาวัง อ.นาคู จ.กาฬสินธุ์ โดยเล่าว่า ปัญหาในพื้นที่เป็นเรื่องของคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่เกิดจากการทำเกษตรกระแสหลัก มีชีวิตไม่มั่นคง ไม่มีความสุข และขาดความเชื่อมั่นในอาชีพของตัวเอง

เมื่อเป็นดังนั้น อบต. จึงได้สร้างรูปธรรมจากโครงการนำร่องเกษตรยั่งยืน ที่เป็นเกษตรกรรมทางเลือก เกษตรอินทรีย์ ที่สามารถแตกกิจกรรมออกได้หลายด้าน อย่างทำเรื่องพันธุกรรม เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ การสร้างต้นแบบให้เห็นเป็นจริงสามารถอยู่รอด มีความสุข ภูมิใจในตัวเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ พอเวลาผ่านไประยะหนึ่งก็มาสรุปบทเรียนกัน ทั้งนี้เป็นการปลุกกระแสชาวบ้านให้เห็นถึงความสำคัญของการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร นอกจากนี้มีการนำเรื่องนี้ทำประชาคม แล้วนำบรรจุเข้าเป็นแผนของ อบต.

ซึ่งหากลองมองย้อนกลับถึงคนเล็กคนน้อยที่มาร่วมกันพัฒนาพื้นที่ได้อย่างไร นายบำรุง วิเคราะห์ให้ฟังว่า เริ่มจากการทำให้อบต. เป็นของประชาชน มีการจัดทำแผนร่วม มีเข็มมุ่งเรื่องเกษตรยั่งยืนใช้การสร้างต้นแบบเพื่อให้เห็นวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนรองรับ รวมทั้งการนำต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ตำบลนำมาเคลื่อนตัว อย่างงานบุญกุ่มข้าวใหญ่ ประเพณีในท้องถิ่น ถูกลำมาใช้ถักทอสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่

สิ่งที่ผมอยากเห็น คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นองค์กรของชาวบ้านอย่างแท้จริง ไม่ใช่เครื่องมือของผู้รับเหมา พ่อค้าหรือนักการเมือง วันนี้ที่สายนาวังยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ผมและกลุ่มองค์กรชาวบ้านต่างๆ ในตำบลก็ยังคงเดินหน้าสู้ต่อ นายบำรุง กล่าวทิ้งท้าย

ด้านนางศยามล ไกยูรวงศ์ ภาคประชาสังคมภาคใต้ ได้นำเสนอข้อมูลถึงสถานการณ์ในพื้นที่ภาคใต้ โดยระบุว่า ณ ขณะนี้ รัฐและกลุ่มทุนมีแผนการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรม และมีแผนการลงทุนด้านพลังงานโดยจะสร้างโรงไฟฟ้าทั้งถ่านหินและ

นิวเคลียร์ขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบหลายอย่างตามมา ในขณะที่ภาคใต้สามารถพึ่งพาตนเองได้จากการทำเกษตรและการท่องเที่ยว เป็นการทำเกษตรแบบพึ่งพาแรงงานตัวเอง ที่คนได้ส่วนใหญ่เลือกเป็นเจ้าของสวนยางดีกว่าเป็นลูกจ้างโรงงาน อีกทั้งในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมา ภาคใต้ยังสามารถรองรับแรงงานที่ได้รับผลจากวิกฤติได้อย่างดี

หากจะพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคใต้ นางศยามลชี้ว่า แท้จริงแล้วต้องเป็นอุตสาหกรรมเกษตรต่อเนื่อง จึงจะมีความเหมาะสมมากกว่า ข้อเสนอของ ปตท. ที่ต้องการพัฒนาให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมปิโตรเคมี ซึ่ง ณ ขณะนี้กลุ่มต่างๆ ล้วนวางแผน และจ้องจะมีส่วนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาภาคใต้ ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือประชาชนต้องร่วมกำหนดแผนพัฒนาด้วย องค์กรชุมชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะสู้แบบลำพังไม่ได้ เราต้องให้คนทั้งจังหวัดรับรู้ด้วย อย่างการต้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน คนนครศรีธรรมราช ๓ ตำบลจับมือร่วมกันในการต่อสู้ จะสร้างให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน

อย่างไรก็ดี การที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถลุกขึ้นมาจัดการตนเองได้นั้น จะต้องมีความเท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ต้องมีการศึกษาจัดทำข้อมูล นั้นจะทำให้เห็นโครงสร้างที่มาครอบงำการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบ้านเรา การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ต้องมีความเข้าใจในระดับนโยบายโครงสร้างที่มากระทำต่อเรา การทำแผนชุมชนฯ จำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ถึงสิ่งเหล่านี้ แต่ละจังหวัดต้องเข้าใจบริบทของพื้นที่ตนเอง จึงสามารถร่วมกำหนดการเปลี่ยนแปลงได้

ในด้านผู้เข้าร่วมสัมมนา ได้รับความเห็นเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์หรือความหมายของพื้นที่จัดการตนเองและตัวชี้วัด มีข้อสรุปร่วมกันในเบื้องต้น ดังนี้

วิสัยทัศน์หรือเป้าหมาย ที่อยากเห็นต่อพื้นที่จัดการตนเอง “ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมมั่นวิถีพลังชุมชน มีความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และจัดความสัมพันธ์กับภาคี ใช้ข้อมูล แผนการจัดการความรู้และทุนชุมชน เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในทุกด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

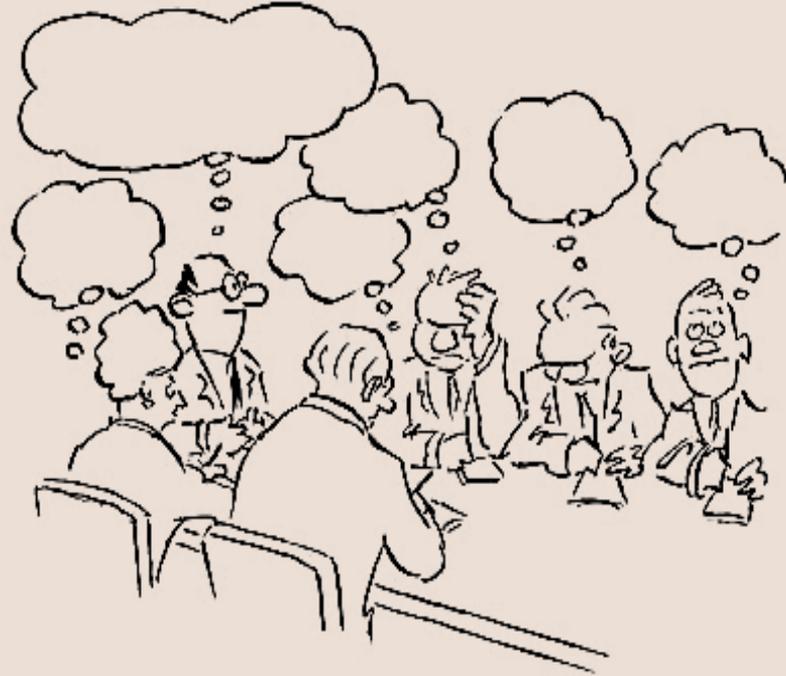
นิยาม/ความหมาย ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

- ชุมชนท้องถิ่น** = ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ภูมิภาค
- จัดการตนเอง** = บริหารจัดการทุน (คน องค์กรชุมชน ทรัพยากร ฯลฯ) เพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่

เป้าหมายอย่างยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึก สาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมันวิถีและพลังชุมชน มีความสามารถในการจัดการชุมชนและจัดการความสัมพันธ์กับภาคี ใช้แผนการจัดการความรู้ และทุนชุมชนแก้ไข ปัญหา และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัดพื้นที่จัดการตนเอง

1. ชุมชนมีเป้าหมาย ทิศทาง ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
2. มีระบบข้อมูล ฐานข้อมูลที่สำคัญของชุมชน ที่สามารถนำไปจัดทำผังพื้นที่ ทำแผนพัฒนาดตนเอง และสื่อสารกับสาธารณะ
3. มีแผนของชุมชน ที่เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ระดับตำบล ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ที่ครอบคลุมทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ เด็ก/เยาวชน ยาเสพติด และได้รับการบรรจุเข้าแผนของท้องถิ่น และมีการปฏิบัติตามแผน
4. ปัญหาร่วมของคนในพื้นที่ ได้รับการยกระดับเชื่อมโยง และถูกจัดการแก้ไขอย่างเป็นระบบ และชุมชนตระหนักเรื่องการมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงานพัฒนา และติดตามตรวจสอบที่รวมถึงโครงการของภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน
5. มีรูปธรรมการจัดการปัญหาในชุมชน โดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก มีประเด็นงานพัฒนาที่ครอบคลุมทุกเรื่อง และมีองค์กรชุมชนที่หลากหลาย เป็นพื้นฐานของการทำงานพัฒนา
6. ชุมชนมีการจัดการที่ดินโดยชุมชน มีการจัดการทุนชุมชน ทั้ทุนทรัพยากร ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนเงิน ทุนภูมิปัญญา ระบบสวัสดิการ มีความมั่นคงทางอาหาร มีแหล่งพลังงาน เพียงพอต่อวิถีชีวิต การกิน การอยู่ ของชุมชนอย่างยั่งยืน
7. มีการจัดการความสัมพันธ์ของขบวนชุมชนท้องถิ่น ระดับท้องถิ่น ที่มีความร่วมมือกันหลายฝ่ายและทำงานร่วมกันได้ : ท้องถิ่น : ท้องที่ : ขบวนองค์กรชุมชน : หน่วยงานรัฐในพื้นที่
8. ชุมชนรักการเรียนรู้ มีฐานการเรียนรู้ระดับตำบล ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และมีระบบการจัดการความรู้ ชุดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ภูมิธรรมพื้นที่และบทเรียน และสื่อสารสู่ชุมชนและสาธารณะ
9. คนในชุมชนมีความสุข มีความเป็นเจ้าของชุมชน มีระเบียบ/กติกาการอยู่ร่วมกัน และมีความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
10. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสม่ำเสมอ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย ผนึกกำลังชุมชนทุกระดับ และมีระบบการสร้างและพัฒนาคนจากรุ่นสู่รุ่น มีคนรุ่นใหม่มาสืบทอดเจตนารมณ์
11. มีระบบธรรมาภิบาล ความน่าเชื่อถือในการดำเนินงาน และมีระบบการตรวจสอบการทำงานของชุมชนเอง

วิธีการสำคัญ/กระบวนการสำคัญที่จะไปให้ถึง “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง”

1. ใช้ผู้นำชุมชน คนรุ่นใหม่ และกระบวนการกลุ่ม พุดคุย สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึก อุดมการณ์ ทำความเข้าใจ เป้าหมายร่วมของชุมชน และใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน โดยเริ่มต้นการรวมตัวจากกลุ่มเล็กๆ ขยายเป็นเครือข่าย และภูมินิเวศน์
2. สำรวจปัญหา ศึกษาข้อมูลชุมชนและวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง จัดทำผังแผนที่การใช้ทรัพยากรร่วมของตำบล และปรับปรุง/ปรับแผนของชุมชนให้เป็นแผนที่มีชีวิต เป็นแผนที่พัฒนาของตำบลที่สามารถทำได้จริง
3. กำหนดประเด็นปัญหาร่วมที่เกิดขึ้นจากข้อมูลจริงในพื้นที่ ด้านทรัพยากร สวัสดิการ การจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัย กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ยกระดับเป็นเป้าหมายร่วม เป็นเครื่องมือของชุมชนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา สร้างการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงภาคี
4. ใช้สภาองค์กรชุมชนที่เป็นของทุกคน ทุกขบวนชุมชน ในตำบลเชื่อมโยงคนในตำบลและภาคีร่วมพัฒนาและเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงาน ในพื้นที่ตำบล จังหวัด กำหนดทิศทาง เป้าหมาย ทำแผนและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง
5. สร้างพื้นที่รูปธรรม ให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ ที่สามารถให้ชุมชนอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ เข้ามาเรียนรู้ได้ โดยพัฒนาองค์ความรู้ ชุมชนที่หลากหลาย ขยายองค์ความรู้ ยกระดับสู่หลักสูตรชุมชน
6. ประสานภาคีสร้างระบบการทำงานร่วมกันของท้องถิ่นอำเภอ สร้างกลไกร่วมระดับตำบล

๗. กรณีชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองระดับจังหวัดนอกจกดำเนินการตามวิธีข้างต้น ต้องมีแผนการพัฒนาระดับเมืองร่วมกันจัดวางบทบาทให้ชัดเจนระหว่างท้องถิ่น ภาคี และชาวบ้าน และเชื่อมโยงการทำงานชุมชนกับมิติการทำงานด้านอื่นๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ อาทิ ชนเผ่า ฯลฯ โดยใช้กลไกการดำเนินงานระดับจังหวัด

๘. ใช้สถานการณ์ปัญหาอื่น ปัญหาร่วม เป็นเครื่องมือรวมกลุ่มคน จัดกระบวนการเรียนรู้ จุดประกายความคิดให้กับคนในชุมชน ขยายการทำงานให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ และเปิดเวทีนำเสนอข้อมูลกับคนในชุมชนส่วนใหญ่

๙. นำข้อมูลที่มีอยู่แล้วในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ พัฒนาระบบข้อมูล สำรวจข้อมูลชุมชนที่สำคัญ ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือศึกษาความรู้เชิงลึกของชุมชน และจัดทำตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาชุมชน

๑๐. จัดทำแผนงานโครงการ แก้ไขปัญหา บูรณาการภายในชุมชน บูรณาการแผนงานร่วมหลายภาคส่วนในท้องถิ่น โดยจัดระบบการทำงาน/มีกลไกร่วมพัฒนา เน้นองค์กรชุมชนเป็นหลักในการปฏิบัติหน่วยงาน/ภาคี เป็นผู้สนับสนุน

๑๑. พัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นเก่า และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา และใช้แผนชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

๑๒. นำบทเรียนชุดองค์ความรู้ของชุมชน สื่อสารสู่สาธารณะ และบรรจุเป็นหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน/ชุมชน

ตัวอย่างการจัดการตนเองของพื้นที่ระดับตำบล จากผู้เข้าร่วมสัมมนา

นายเอกภพ จตุ ผู้นำชุมชน ต.ปอ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ในพื้นที่มีประชากรที่เป็นชนเผ่าหลายชนเผ่า ที่ผ่านมามีงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของชุมชน ทำให้ชุมชนได้รู้จักรากเหง้าของตัวเอง ระบุธรรมงานพัฒนาที่ชุมชนอยู่กับทรัพยากรอย่างเกื้อกูล คือ การจัดการดิน น้ำ ป่า โดยชุมชน การจัดการที่ดินทำกินของชนเผ่า มีระเบียบกติกาของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยใช้งานวิจัยและภูมิปัญญาของชาวบ้านเป็นเครื่องมือ

นางประมวล เจริญยิ่ง ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน ต.เขาคอก จ.บุรีรัมย์
ตำบลเขาคอกเป็นพื้นที่เรียนรู้เรื่องงานพัฒนาที่หลากหลายมีกลุ่มองค์กรชุมชน ๕๒ องค์กร มีการจัดการตนเองในเรื่องทรัพยากรสังคม และวัฒนธรรม สภาพเดิมของชุมชนมี

ความอุดมสมบูรณ์ทางชีวภาพมาก มีการทำงานวิจัยเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน ปัจจุบันมีการออกข้อบัญญัติในการจัดการทรัพยากรและพลังงาน ตัวอย่างงานพัฒนาที่ดำเนินการโดยชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เยาวชนจัดการขยะในชุมชนและในโรงเรียน ผลักดันให้มีการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ส่งเสริมการใช้พลังงานทางเลือกในชุมชน เช่น เต้าเผาถ่าน การทำบ่อหมักก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ ๑,๕๐๐ ไร่ของเกษตรกร ๑๕๐ ครัวเรือน ส่งเสริมบุคคลต้นแบบของการพึ่งตนเอง ส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน ๑๐๐ ครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่าย ส่งเสริมโครงการ ๑ ไร่ ๑ พอเพียงของประชากรจำนวน ๑๕๐ ครัวเรือน ที่ปลูกทั้งไม้ใช้สอยและไม่กินได้ ปัจจุบันชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ในทุกๆ ด้าน โดยมีศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ๑๔ ศูนย์ ได้แก่ ป่าชุมชน เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน พลังงานทางเลือก วิสาหกิจชุมชน การทำของใช้ในครัวเรือน ฯลฯ ปัจจัยสำคัญของการจัดการตนเอง คือ การใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

นายไมตรี จงไกรจักร ผู้นำชุมชน ต.บางม่วง อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา

ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางม่วงได้ผ่านภัยพิบัติสึนามิที่รุนแรงที่สุดมาแล้ว ภัยพิบัติในครั้งนั้นได้ส่งผลให้ชาวบ้าน ต้องลุกขึ้นมาปกป้องรักษาชุมชน เช่น การรักษาดิน การรักษาป่าชายเลน ภัยพิบัติสึนามิทำให้พี่น้องในพื้นที่โซนอันดามันไม่เพียงแต่สูญเสียคนที่รักในครอบครัว แต่ได้สูญเสียที่ดินอยู่อาศัยและทำกิน เพราะเพิ่งทราบหลังเกิดเหตุสึนามิว่าที่ดินที่อยู่อาศัยที่อยู่มานาน ไม่ใช่ของตนเองตามกฎหมาย เราได้ผลักดันปัญหาของชาวเลและคนไทยพลัดถิ่น ที่ได้สูญเสียที่ทำกินและที่อยู่อาศัยต่อระดับนโยบายและสาธารณะ ช่วยกันจัดทำข้อมูลว่าชุมชนอยู่อาศัยและทำกินมานานเท่าใด มีผู้สูญเสียที่ทำกินจำนวนเท่าไร ชาวเลที่ทำกินในทะเลที่ไม่มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมจำนวนเท่าไร ผลักดันขอที่ดินเพื่อขอพื้นที่พิเศษเพื่อที่อยู่อาศัย ที่ทำกินและประกอบพิธีกรรม จน ครม. มีมติให้จัดพื้นที่พิเศษให้ สำหรับคนไทยพลัดถิ่นเรากำลังผลักดันให้ออก พรบ. คืนสัญชาติ

การจัดการตนเองเพื่อปกป้องชุมชน เราใช้ข้อมูลชุมชนเป็นแผนที่ในการขับเคลื่อน และประสานสื่อมวลชนคิดกลยุทธ์ทุกวันเพื่อการสื่อสารกับชุมชนและสังคม เพราะเรื่องที่เราทำบางเรื่องมันยาก ต้องให้สังคมเขารู้ด้วยจะได้แก้ง่ายขึ้น

นางพูนทรัพย์ ศรีชู ผู้นำชุมชน ต.ท่าหิน อ.สะทิงพระ จ.สงขลา

จากปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง โหนด นา เล ลดลง ในน้ำไม่มีปลาในนามีแต่สารพิษ ทำให้ชุมชนต้องรวมตัวกันจัดทำข้อมูลและพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อการฟื้นฟูชุมชนให้กลับมาสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง มีการเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผน อบต. ดำเนินแผนพัฒนาเพื่อส่งเสริมกลุ่มทำนา

กลุ่มทำน้ำตาลโตนด ส่งเสริมชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (โหนด นา เล) ประสานงานกับเครือข่ายกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการจัดทำแผนแม่บทกลุ่มน้ำ จัดทำแผนอนุรักษ์ความมั่นคงทางอาหาร สนับสนุนให้มีพื้นที่คุ้มครองทำนาข้าว โดยไม่ให้ปลูกยางปลูกปาล์มในนาข้าว เมื่อมีสภาองค์กรชุมชนเราได้เชื่อมโยงกับทุกสภาในพื้นที่คาบสมุทรมหานคร มีการจัดทำแผนสุขภาพ และประเด็น โหนด นา เล ในระดับจังหวัดเชื่อมโยงกับภาคีต่างๆ รวมทั้งการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน ขยายพื้นที่สภาองค์กรชุมชน ล่าสุดมีการจัดการภัยพิบัติวาตภัยในพื้นที่คาบสมุทรเราช่วยกันทำทั้งหมด

นายเสป เกียรติทรัพย์ ผู้นำชุมชน ต.ป่าคอก จ.ภูเก็ต

การจัดการทรัพยากรที่สำคัญและยากที่สุดคือ ทรัพยากรมนุษย์ ในชุมชนเราไม่ได้สร้างระเบียบกติกาอะไร เพราะกฎระเบียบใช้ไม่ได้กับนายทุนและนักการเมือง แต่เรามีสภาชาวบ้านและหลักคำสอนของศาสนาเพื่อการปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ เพื่อการแก้ปัญหาในเรื่องความยากจน หนี้สิน การศึกษาของเด็ก และที่อยู่อาศัย ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเราได้มีการจัดการตนเองไปแล้วในหลายเรื่อง รวมทั้งการบริหารจัดการเรื่องที่เราสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น การขอเช่าทำเทียบเรือจาก อบต. ให้ชุมชนบริหารจัดการเอง เรามีการจัดการน้ำ มีรายได้จากการจัดการเดือนละ ๓๐,๐๐๐ บาท เรามีรายได้จากการจัดการทำเทียบเรือเดือนละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท มีรายได้จากการจัดการตลาดชุมชนเดือนละ ๘,๐๐๐ บาท และรายได้จากการทำเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

เมื่อชุมชนบริหารจัดการตนเองได้ โดยเฉพาะในเรื่องทรัพยากร เท่ากับว่าเรากำลังทำเรื่องโลก ทำเรื่องเศรษฐกิจชาติ มีคนถามว่าทำเรื่องทรัพยากรหรือเรื่องอนุรักษ์แล้วได้อะไร คำตอบคือ ได้อากาศ ได้อาหาร ได้ที่อยู่อาศัย ได้เครื่องนุ่งห่ม และได้ยารักษาโรค

ในตำบลของเรามีแผนชุมชนที่กำกับทิศทางการพัฒนา มีโครงการพัฒนากว่า ๔๐ โครงการ เรามีสภาองค์กรชุมชนและมี ๑๘ หน่วยงานที่ช่วยกันทำงานเพื่อชุมชน เรามีทุนของชุมชนหลายอย่าง มีทรัพย์สินเป็นที่ดินกว่า ๔๐ ไร่ มีเงินออมทรัพย์มากกว่า ๓๓ ล้านบาท เงินสหกรณ์ ๑๕ ล้านบาท มีการจัดสวัสดิการชุมชนให้กับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ คนไม่เป็นสมาชิกถ้าเสียชีวิตเราก็ช่วยเงินทำศพและทำบุญ ถ้าคนๆ นั้นเป็นคนดีและไม่ทำลายทรัพยากรในชุมชน เรามีทุนการศึกษาให้กับเด็กๆ มีศูนย์เด็กที่ชุมชนจัดการเองมาหลายปี เมื่อปี ๕๓ อบต. ให้เงินมาสร้างอีก ๔ ล้านบาทเพราะมีเด็กที่ต้องดูแลมากขึ้น ชุมชนสร้างมัสยิดเอง ๒๐ ล้านบาทที่ใช้งบของชุมชนทั้งหมด ในชุมชนมีคนกินเงินเดือนของชุมชน ๕๑ คน เงินเดือนตั้งแต่ ๑,๕๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทในเดือนหน้า ชุมชนและ อบต. ไปประชุมละลายพฤติกรรม โดยใช้งบประมาณของชุมชน

ทิศทางชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ระดับจังหวัด

ปทุมธานี :

นางทองคำ วรสวัสดิ์ คณะทำงาน สหพันธ์พัฒนาองค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ (สอช.) จังหวัดปทุมธานี

ที่ปทุมธานีเราเริ่มจากปัญหาของตนเองในเรื่องที่อยู่อาศัยที่โดนให้รื้อเพื่อสร้างเขื่อนริมคลองทำให้กระทบกับคนทั้งชุมชน เราก็ตั้งหลักจากชุมชนผู้เดือดร้อนจะอย่างไร หลังจากโครงการบ้านมั่นคงลงมา มีการสำรวจข้อมูลใน ๒๖ เมือง มีเมืองที่มีการอนุมัติโครงการบ้านมั่นคง ๘ ตำบล/เทศบาล จำนวน ๖๐ โครงการ ๘๗ ชุมชน ผู้ได้รับประโยชน์ ๗,๖๖๙ ครัวเรือนโดยเครือข่ายชุมชนได้ร่วมกันสำรวจชุมชนเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเมืองรังสิต เริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของเครือข่าย ซึ่งในการสำรวจชาวชุมชน และองค์กรเครือข่ายเป็นผู้ลงสำรวจทั้งหมด การสำรวจเป็นเครื่องมือสำคัญในการดึงชาวชุมชนและสมาชิกใหม่เข้ามาร่วมในขบวนการ โดยเครือข่ายวางแผนการจัดเก็บข้อมูลด้วยตนเอง กำหนดขอบเขตการสำรวจเพื่อจัดทำแผนที่และทำผังชุมชน

จากการมีเวทีพูดคุยกันเอง เทศบาลก็เข้ามาจัดเวทีให้เพื่อร่วมกันวางแผน จนมีการบรรจุแผนเข้าเทศบาล ไม่ใช่แต่อำเภอ ัญบุรี เราเป็นคณะทำงานที่ร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้งหน่วยงานรัฐ ฯลฯ จนเกิดการวางแผนร่วมระดับอำเภอ ใช้ที่อยู่อาศัยเป็นตัวเดินในเรื่องของการจัดการตนเอง มีการทำคลองสวนน้ำใส น้ำหมักจากครัวเรือน เป็นการทำให้ทำได้และต่อเชื่อมไปสู่กิจกรรมด้านอื่นๆ

จากปัญหาคนจนเมือง สิ่งแวดล้อม มีการทำข้อมูลโยงไปสู่ความร่วมมือ การจัดการหาที่ดินร่วมกับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด มีการวิเคราะห์ร่วมกันในระดับอำเภอ ที่อยู่อาศัยเราจัดการอย่างไรที่ดิน อาชีพ เรื่องคน มีคณะทำงานตำบล อำเภอ เมือง มีการแบ่งบทบาทกันชัดเจนและร่วมกันทำ เกิดผลการเปลี่ยนแปลงจนเทศบาลยอมรับ ผู้ว่ารับเป็นนโยบายเกิดปทุมธานีเจนด้าผลักดันนโยบายการใช้ที่ดินรัฐ

ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง คือ ความรัก เริ่มที่ตนเองไปที่ท้องถิ่นเชื่อมโยงเข้ามา เราดึงคนที่มีอำนาจเข้ามาแต่ไม่ยึดติดตัวชีวิตคือรูปธรรมที่เรามีตั้งแต่เป้าหมายร่วมของคนทั้งตำบล จังหวัด ข้อเสนอเชิงนโยบาย เราจะบูรณาการทุนที่มีอยู่ใช้ในการขับเคลื่อนงบมีไม่ไม่มีสน เรามีกองทุน เรามีกลุ่มสวัสดิการ งบที่ได้มาจัดทำแผนร่วมถ้าไม่ลุกขึ้นมาร่วมกันเราคงถูกไล่ออกจากพื้นที่ไปแล้ว

อำนาจเจริญ:

นางรัตนา สารคุณ คณะทำงาน
ขบวนการองค์กรชุมชนอำนาจเจริญ

อำนาจเจริญเมืองน่าอยู่ ปัจจุบันสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้
สนับสนุนงบประมาณรวมเป็น ๑๗ ล้านบาท เพื่อ

ขับเคลื่อนเมืองอำนาจเจริญให้เป็นเมืองน่าอยู่ โดยจะมุ่งที่ ๔ เรื่องงาน
ประเด็น ๑) การจัดสวัสดิการ ๒) เรื่องเกษตรปลอดภัย อาหาร
การกินปลอดภัย ๓) ทรัพยากรดูแลดินน้ำป่าให้อุดมสมบูรณ์ และ
๔) ภัยคุกคามที่ทำให้บ้านเมืองไม่ได้อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งจากปัญหา
ยาเสพติด ความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งคอร์รัปชัน ซึ่งจะอาศัย
การขับเคลื่อนโดยสภาองค์กรชุมชนที่มีอยู่เต็มพื้นที่

เรามีการสร้างแกนนำ ที่เริ่มจากการทำเรื่องผู้หญิง จากคนที่มี
จิตอาสากลุ่มเล็กๆ ในปี ๔๖-๔๘ มีการทำโครงการวิจัยและพัฒนา
ชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่ ทำให้พบว่าต้องให้ความสำคัญกับงาน
เกษตรปลอดภัย วิธีการจัดการตนเองของคนอำนาจเจริญ ลูกขึ้นมา
ปฏิรูปตนเอง เพราะมีแกนนำที่มีความสามารถ มีกลไกการดำเนินงาน
สภาฯ มีการจัดทำข้อมูลกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ มีการทำงานใน
หลากหลายประเด็น ตั้งแต่เป็นจังหวัดจัดการตนเองให้ได้ในปี ๒๕๕๔
จะมีคนอำนาจเจริญไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ลูกขึ้นมาจัดการตนเองได้
อย่างน้อย ๔๐ พื้นที่

จากตำบล สู่การบูรณาการที่จังหวัด นอกจากจะมีแกนนำที่มี
ความสามารถแล้ว ยังมีหน่วยงานภาคีการพัฒนาต่างๆ มาหนุนเสริม
อย่างเช่น สภาพัฒนาการเมือง หนุนการจัดทำประชาธิปไตยชุมชน
ให้เต็มทั้งจังหวัด ที่มุ่งฟื้นฟูวิถีชุมชนท้องถิ่น โดยเชื่อมความร่วมมือ
ระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการปฏิรูป
สู่ประชาธิปไตยของคนอำนาจเจริญ จะมีการสำรวจปัญหาอะไร
ทำอย่างไรจึงไปสู่ประเด็นสาธารณะ โดยจะมีการทำในทุกตำบล
ให้มองเห็นว่าประเด็นสาธารณะระดับตำบลคืออะไร อะไรคือปัญหา
สาธารณะร่วมของระดับจังหวัด

สระแก้ว :

นายपालิน อารารัตนศิลป์ คณะ
ประสานงานองค์กรชุมชน จังหวัดสระแก้ว

สระแก้วเป็นจังหวัดใหม่ ที่มีกลุ่มคน
หลายกลุ่มหลายวัฒนธรรม เป็นจังหวัดที่ติด
ชายแดน มีลักษณะที่ต่างคนต่างอยู่ ต่างมา
เรื่องของพื้นที่สระแก้ว

มีบริบทที่สำคัญอยู่ ๒ เรื่อง คือ ๑) มีระบบการเมืองที่ผูกขาด แต่ภาค
พลเมืองของสระแก้วก็อยากให้มีทางเลือกที่มากกว่านี้ ๒) เรื่องปัญหา
หนี้สิน ทำให้ขบวนการองค์กรชุมชนมีการรวมตัวกันได้อย่างมาก สิบกว่าปี
ที่ผ่านมาเครือข่ายต่างๆ ในสระแก้ว ก็อยู่ในลักษณะที่ต่างคนต่างทำ
และไม่มานานนี้จากการสนับสนุนของ พอช. จึงทำให้เครือข่ายจำนวน
หนึ่งมาเชื่อมโยงกันจากการมีเวที นักพัฒนาเอกชน หรือองค์กรชุมชน
มาร่วมกันคิด มาร่วมกันทำ ขณะเดียวกันกระแสของการรวมพลัง
องค์กรชุมชนท้องถิ่น เกิดนำสู่เครื่องมือเครื่องมือ ในการรวมคนที่
อาศัยสภาองค์กรชุมชนที่มาช่วยกันคิดถึงการแก้ปัญหาความยากจน
และการผูกขาดทั้งในด้านการเมืองและการพัฒนาต่างๆ ทำให้
เกิดเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น ที่ทุกเครือข่ายก็อยากเห็นการ
เปลี่ยนแปลง

จึงเกิดทิศทางร่วม เกิดการศึกษาข้อมูลร่วมกับเครือข่ายต่างๆ
อย่าง กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร กลุ่มปารอยต่อ กลุ่มสุขภาพ อสม. ฯลฯ
มีการคุยเชื่อมโยงกัน เริ่มเห็นปัญหาร่วม ต่อจากนั้นกระแสการปฏิรูป
เข้ามา สระแก้วจึงร่วมกับชุดของคณะท่านอานันท์ เคลื่อนเรื่องแก้
ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านงบประมาณ เนื่องจากมีข้อมูลที่บ่งว่า
สระแก้วมีงบประมาณที่ร่วมมากที่สุด และเครือข่ายก็พยายามเชื่อมโยง
สู่เรื่องการจัดการตนเองไปด้วย

จากเรื่องเกษตร สู่งานสวัสดิการ ต่อด้วยสภาองค์กรชุมชน
การบูรณาการใช้พื้นที่แก้ปัญหาในทุกๆ เรื่อง จุดเด่นพื้นที่นี้คือ มีผู้นำ
คุณธรรม มีความขัดแย้งน้อย ขบวนการองค์กรชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับ
หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ■

“...มีคนถามว่า ทำเรื่องทรัพยากรหรือเรื่องอนุรักษ์แล้ว ได้อะไร
คำตอบคือ ได้อากาศ ได้อาหาร ได้ที่อยู่อาศัย
ได้เครื่องนุ่งห่ม และได้ยารักษาโรค”

นายเสป เกิดทรัพย์ ผู้นำชุมชน ต.ป่าคลอก จ.ภูเก็ต

ที่มา: www.pm.go.th

กฎหมายต้องรู้

แก้ปัญหาการสูญเสียที่ดินซ้ำซากด้วย โฉนดชุมชน

อัมพร แก้วหนู

เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓ มีกฎหมายสำคัญเกี่ยวกับชุมชนฉบับหนึ่งมีผลบังคับใช้ คือ “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน” มีสาระสำคัญคือ การกำหนดให้มี “คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน” (ปจช.) ประกอบด้วย ผู้แทนจากกระทรวงการคลัง กระทรวงพัฒนาสังคมฯ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย ผู้แทนจากชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ รวม ๑๗ คน มีนายสาธิต วงศ์หนองเตย รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นประธานคณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่สำคัญ คือ เสนออนุบัญญัติ แผนงานและงบประมาณในการดำเนินการโฉนดชุมชน กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความพร้อมในการดำเนินการ และตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสมของชุมชน ตลอดจนติดตามผลการดำเนินงานและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการชุดดังกล่าว ได้ออกประกาศหลักเกณฑ์รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการโฉนดชุมชนในเดือนตุลาคม ๒๕๕๓ และเริ่มเปิดรับข้อเสนอจากชุมชนที่จะดำเนินการ ซึ่งปรากฏว่าถึงเดือนมกราคม ๒๕๕๔ มีชุมชนที่เสนอให้คณะกรรมการชุดนี้พิจารณา รวมทั้งสิ้น ๑๒๑ ชุมชน คณะกรรมการได้แต่งตั้งคณะทำงานไปตรวจสอบข้อมูลและอนุมัติให้มีการดำเนินการเรื่องโฉนดชุมชนจำนวน ๓๕ แห่ง โดยนายกรัฐมนตรีได้มอบโฉนดชุมชนแห่งแรกที่ ต.คลองโยง อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ที่ผ่านมา

ทำไมต้องเป็นโฉนดชุมชน

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าปัญหาใหญ่ของคนยากจนทั้งในชนบท คือ การไม่มีที่ดินทำกินและที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย ที่ผ่านมารัฐบาลได้พยายามแก้ปัญหาเรื่องนี้ในหลายหลากหลายรูปแบบ จนชาวบ้านมีที่ดินทำกินหรือที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยมาบางส่วน แต่เกิดปัญหาซ้ำซ้อนขึ้นมาอีกคือ คนที่ได้ที่ดินมาแล้วเมื่อเกิดปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพก็ขายที่ดินนั้นออกไปอีก ไม่เว้นแม้แต่ที่ สปก. ที่ถูกกำหนดไว้ชัดเจนว่าห้ามซื้อขาย

เครือข่ายองค์กรชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเรื่องนี้ โดยเฉพาะ “เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย” จึงเสนอทางออกว่าในพื้นที่สาธารณะหรือที่ดินของรัฐที่ชาวบ้านทำกินหรืออยู่อาศัยอยู่นั้น รัฐบาลควรออกเป็นเอกสารอ้างอิงการครอบครองสิทธิที่เรียกว่า “โฉนดชุมชน” ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ เป็นการครอบครองที่ดินร่วมของชุมชนเพื่อการอยู่อาศัยหรือทำกิน ไม่ใช่เป็นเอกสารสิทธิรายบุคคลเหมือนเอกสารสิทธิทั่วไป สิทธิในการครอบครองนั้นจะหมดไปเมื่อไม่มีการใช้ประโยชน์ตามข้อตกลง ไม่สามารถซื้อขายจำนองได้ยกเว้นการสืบทอดไปยังลูกหลาน ถ้าครอบครัวหนึ่งครอบครัวใดไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินจะถูกคืนกลับไปยังคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้คนอื่นที่เดือดร้อนต่อไป วิธีการนี้เป็นการป้องกันคนไม่ใช้ที่ดินของรัฐตกไปยังคนที่ไม่มีความเดือดร้อน

ความจริงโฉนดชุมชนไม่ใช่ “เอกสารสิทธิ” ตามความหมายที่เราคุ้นเคยกันมาอย่างโฉนดหรือ นส.๓ ซึ่งเป็นเอกสารสิทธิส่วนบุคคล แต่เป็นเอกสารรับรองการใช้สิทธิหรือเอกสารอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐมากกว่า

จะดำเนินการเรื่องโฉนดชุมชนอย่างไร

ตามประกาศของ ปชช. ชุมชนที่สามารถขอให้รัฐออกโฉนดชุมชนได้ต้องเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยหรือทำกินในที่ดินของรัฐทุกประเภทมาก่อนที่ระเบียบสำนักนายกฯ ฉบับนี้มีผลบังคับใช้เป็นเวลา ๓ ปี ซึ่งก็คือ ก่อนวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๐ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ชุมชนไปบุกรุกที่หลวงเพื่อขอออกโฉนดชุมชนภายหลัง และให้มีคณะกรรมการขึ้นมาดำเนินการในนามของชุมชน คณะกรรมการชุมชนต้องเสนอข้อมูล แผนที่ รายชื่อสมาชิกครัวเรือน ประวัติชุมชน รวมทั้งข้อเสนอและแผนงานการบริหารจัดการที่ดิน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนต่อสำนักงานโฉนดชุมชน (สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี จัดตั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๓) สำนักงานต้องพิจารณาตรวจสอบข้อเสนอของชุมชนให้แล้วเสร็จภายใน ๖๐ วัน หรือถ้าจำเป็นก็ขยายได้อีกไม่เกิน ๙๐ วัน และเสนอข้อมูลต่อ ปชช. เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบข้อมูลและเห็นชอบให้ดำเนินการแล้วก็แจ้งมติให้หน่วยงานที่รับผิดชอบที่ดินผืนนั้น เมื่อสำนักงานโฉนดชุมชนได้รับเรื่องการอนุญาตจากหน่วยงานก็จะออกเป็นหนังสือแสดงการจัดให้มีโฉนดชุมชนให้กับชุมชนพร้อมกับเงื่อนไข รวมทั้งระยะเวลาที่อนุญาตให้ชุมชนไว้เป็นหลักฐานและใช้ประโยชน์ในที่ดินต่อไป กรณีที่คณะกรรมการไม่เห็นชอบ ชุมชนก็สามารถยื่นเรื่องให้มีการทบทวนมติได้ภายใน ๙๐ วัน ก่อนครบกำหนดอนุญาตชุมชน ถ้ามีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินต่อ ชุมชนต้องเสนอขอให้ที่ดินต่อคณะกรรมการ

กรณีที่ชุมชนใดที่ได้รับอนุญาตไม่ทำตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนดหรือกระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย สำนักงานโฉนดชุมชนต้องแจ้งเตือนให้ชุมชนนั้นดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนด ถ้ายังไม่ทำตามก็จะแจ้งเตือนอีกครั้งภายในระยะเวลา ๓๐-๙๐ วัน หากยังไม่ทำตามก็จะเสนอให้คณะกรรมการเพิกถอนโฉนดชุมชนนั้นเสีย หรือกรณีที่ชุมชนไม่ต้องการดำเนินการในรูปโฉนดชุมชนแล้วก็ให้เสนอต่อคณะกรรมการเพื่อยุบเลิกได้

ประกาศของคณะกรรมการยังระบุไว้ด้วย กรณีที่ชุมชนต้องการดำเนินการในที่ดินอื่นที่ไม่ใช่ที่ดินของรัฐก็สามารถดำเนินการได้ คณะกรรมการก็จะพิจารณาออกโฉนดชุมชนให้ได้เช่นกัน ซึ่งคงหมายถึงการที่ได้ตกลงยินยอมกับเจ้าของที่ดินแล้วเป็นหลักใหญ่

โฉนดชุมชนคือเครื่องมือการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

เป้าหมายขั้นต้นของโฉนดชุมชนเป็นความพยายามที่แก้ปัญหาการสูญเสียที่ดินของชาวบ้านที่ได้รับที่ดินแล้ว โดยการนำระบบกรรมสิทธิ์รวมมาแทนกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล แต่เป้าหมายใหญ่ เป้าหมายสุดท้ายของโฉนดชุมชน คือ การบริหารจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ซึ่งเครือข่ายองค์กรชุมชนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กลไกสำคัญในการดำเนินการเรื่องนี้จึงเป็นคณะกรรมการของชุมชน ซึ่งจะต้องทำหน้าที่สำรวจตรวจสอบข้อมูลและบริหารจัดการชุมชน ประกาศของ

ปชช. ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนที่ดำเนินการในเรื่องนี้ไว้กว้างขวาง คือ

๑. จัดทำระเบียบของชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน การจัดสรรที่ดินและการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรที่ดินหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยระเบียบดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบร่วมกันของสมาชิกในชุมชนมีความเป็นธรรมต่อสมาชิกในชุมชน

๒. จัดทำและปรับปรุงระบบข้อมูลและแผนที่ขอบเขตการจัดการที่ดินของชุมชนให้ทันสมัยอยู่เสมอ โดยครอบคลุมถึงที่ดินรายแปลงที่จัดสรรให้สมาชิกของชุมชนเป็นที่อยู่อาศัยที่ดินทำกินที่ดินส่วนกลางที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันและที่ดินที่ชุมชนได้รับอนุญาตให้เป็นผู้บริหารจัดการ

๓. กำหนดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน โดยความเห็นชอบของสมาชิกในชุมชนและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และภูมินิเวศของชุมชน

๔. กำหนดแผนการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการจัดวางระบบการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ โดยคำนึงถึงผลผลิตที่พึ่งพาตนเอง โดยการทำเกษตรที่ยั่งยืนและการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

๕. กำหนดแผนการอนุรักษ์ การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ตลอดจนสอดส่องดูแลและแจ้งเหตุให้แก่หน่วยงานของรัฐเมื่อพบภัยพิบัติทางธรรมชาติ การบุกรุกหรือการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพย์สินของทางราชการในบริเวณพื้นที่ที่ชุมชนรับผิดชอบหรือพื้นที่ใกล้เคียง

๖. ดำเนินการให้มีการจัดตั้งกองทุนที่ดินของชุมชนเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับโฉนดชุมชน

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนดังกล่าวแล้วถือว่าเป็นหัวใจของแนวคิดโฉนดชุมชน ที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

รัฐบาลชุดนี้ประกาศในที่ต่างๆ ว่าสนับสนุนเรื่องนี้อย่างเต็มที่กำลังแก้ปัญหาใหญ่คือ ที่ดินสาธารณะของประเทศไทยนั้นมีหน่วยงานที่เป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ดูแลมากกว่า ๑๐ หน่วยงาน ตั้งแต่กรมธนารักษ์ (ที่ราชพัสดุ) กรมการขนส่งทางน้ำ (ที่ชายฝั่ง) กรมศิลปากร สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ที่วัด) กรมป่าไม้ กรมอุทยานฯ กรมทรัพยากรทางทะเล การรถไฟแห่งประเทศไทย การท่าเรือแห่งประเทศไทย ฯลฯ ไปจนถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นายกรัฐมนตรีจึงเชิญรัฐมนตรีและหัวหน้าหน่วยราชการระดับสูงทั่วประเทศมา “ติวเข้ม” ในเดือนมกราคม ๒๕๕๔ ที่ผ่านมา เพื่อให้สนับสนุน ดำเนินการ และให้ความร่วมมือในการดำเนินการเรื่องนี้อย่างเต็มที่ เพราะเป็นการแก้ปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนอย่างยั่งยืน พร้อมย้ำหนักแน่นว่า “นี่คือนโยบายของรัฐบาลที่หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติ”

ออกหัวออกก้อยพวกเราชาวบ้านในชุมชนช่วยกันติดตาม ■

อำนาจท้องถิ่นในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อรอนงค์ พลอยวิเลิศ

ดร.ชยันต์ วรรณระภูติ

“วิกฤติที่พบในชุมชนท้องถิ่น ในบ้านเมือง และโลกของเรา เราจะรอให้ใครมาตัดสินใจไม่ได้ แม้ว่าระดับนโยบายจะพยายามแก้ไขปัญหา แต่ชุมชนท้องถิ่นก็ต้องเปิดช่องการเรียนรู้ให้เป็นเรื่องของคนทุกระดับ ส่วนจะรอให้คนมีอำนาจสูงหรือรอให้หน่วยงานระดับชาติตัดสินใจนั้น รอไม่ได้ จึงควรเอาการเรียนรู้ของเราเป็นส่วนสำคัญ”

“หากท้องถิ่นมีอำนาจการตัดสินใจเอง ออกข้อบังคับออกมาเอง เพื่อสามารถจัดการชุมชนขนาดใหญ่ได้ สามารถรักษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ หลายท่านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก อบต. บางครั้งต้องทำงานร่วมกับทางราชการ บางครั้งเกิดความอึดอัดใจและไม่เห็นด้วย แต่ไม่สามารถต่อรองกับอำนาจราชการได้เสมอไป ดังนั้นในทัศนะของผม อาจจะต้องมองว่าระบบราชการและนโยบายรัฐไม่ใช่กำแพงที่แน่นจนทะลุทะลวงไปไม่ได้ อยากให้มองว่าระบบราชการสามารถปรับรูปแบบได้ แต่จะมีช่องทางไหนที่เป็นช่องทางยุทธศาสตร์ ซึ่งการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเป็นช่องทางหนึ่ง เพราะเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชน กลายเป็นเวทีพูดคุยและเป็นการแบ่งปันสาธารณะ” (ดร.ชยันต์ วรรณระภูติ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “แนวทางการออกข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน” ดำเนินการโดย อ.ไพสิฐ พาณิษย์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสถาบันพัฒนาท้องถิ่น โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ดำเนินการเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เรียนรู้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัยและทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น และ

สนับสนุนให้สถาบันการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนากฎหมายท้องถิ่นที่จะเป็นประโยชน์ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แม้จะได้ชื่อว่าเป็นโครงการวิจัย แต่การดำเนินการภายใต้โครงการนี้ก็มิได้มีการดำเนินการเช่นการวิจัยโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากการออกแบบกระบวนการเพื่อดำเนินโครงการขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขสำคัญ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าดำเนินการต่างๆ ไปโดยไม่มีเหตุผล ในทางตรงกันข้าม มีการตกลงการทำงานร่วมกัน ๓ ฝ่าย ทั้งชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา

การหารือร่วมกันดังกล่าว อาจจะถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดประการหนึ่งของการดำเนินการ ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งที่จะช่วยเป็นอย่างมากที่จะทำให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดการเรียนรู้ สามารถก้าวข้ามความกลัวและเห็นศักยภาพของตนเองได้ ก็คือ สิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วม กับรัฐในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๖ และ ๖๗ พุทธศักราช ๒๕๕๐

ในระยะ ๙ เดือนของการดำเนินโครงการ มีท้องถิ่นที่เข้าร่วมเรียนรู้กว่า ๒๓

ตำบล ซึ่งมี ๒ ตำบลที่จัดกระบวนการในชุมชนท้องถิ่นและมีความชัดเจนว่าจะจัดทำข้อบัญญัติในเรื่องใดจนสำเร็จเป็นร่างข้อบัญญัติต้องการบริหารส่วนตำบล ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลทาเหนือ และตำบลแม่ทา อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ ซึ่งทั้งสองตำบลสามารถดำเนินการยกร่างข้อบัญญัติได้ เนื่องจากมีการเตรียมความพร้อมภายในชุมชนสำหรับการจัดการตนเองมาเป็นเวลานานแล้ว มิได้หมายความว่าเริ่มโครงการแล้ว ตำบลแม่ทา และตำบลทาเหนือจะดำเนินการได้ทันที ซึ่งกระบวนการยกร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น

ดำเนินการโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑) ทำความเข้าใจกับคนในชุมชน เตรียมความคิด จุดประกาย สร้างพลัง กำหนดเป้าหมายและแนวคิดร่วมกัน

๒) รวมพลัง สร้างกลุ่ม เครือข่าย หรือคณะทำงาน และขยายความคิดสู่ชุมชน

๓) สร้างพลังข้อมูล สืบหาข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล เช่น ข้อมูลแผนที่ ทรัพยากร กฎ ระเบียบ กติกาในการใช้ทรัพยากร องค์กรชุมชน กองทุนและการบริหารจัดการกองทุน เป็นต้น

๔) การระดมความคิดเห็น วางแผนการประชุมเพื่อวางกฎระเบียบร่วมกันของชุมชน

๕) ประชาคมหมู่บ้าน วางกฎกติกาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมระดับตำบล

๖) ยกร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น(ตั้งคณะกรรมการยกร่าง ยกร่างจัดเวทีแลกเปลี่ยนเสริมความคิด นักวิชาการ และนักกฎหมาย มาร่วมปรับร่างข้อบัญญัติ)

๗) เสนอข้อบัญญัติสู่การพิจารณาของสภาและเสนอต่อนายอำเภอ (เสนอโดยการเข้าชื่อของประชาชน เสนอโดยผู้บริหารหรือเสนอโดยสภา)

“

แนวคิดเบื้องต้นของการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ
ชุมชนท้องถิ่นกล้าที่จะใช้อำนาจหน้าที่ทางกฎหมายที่มีอยู่
เพื่อจัดการปัญหาพื้นที่ทับซ้อน น้ำแล้ง ไฟป่า
ป่าไม้ถูกทำลาย และอื่นๆ

”

๘) การพิจารณาและการประกาศใช้
ข้อบัญญัติฯ

แม้ว่าตำบลเรียนรู้หลายที่จะยังไม่ได้
ยกร่างข้อบัญญัติ แต่ตำบลเรียนรู้ที่เข้าร่วม
โครงการมีความก้าวหน้าในการเตรียมการ
เตรียมคน เตรียมความพร้อม เตรียมข้อมูล
ความรู้ ความคิด และอื่นๆ มากขึ้นพอสมควร
ยกตัวอย่างเช่น ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
ต.ปางหินฝน และ ต.บ้านทับ อ.แม่วิน
จ.เชียงใหม่ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน
เพื่อรับรอง ตรวจสอบ และปรับปรุงเขตที่ดิน
ชุมชน โดยคณะทำงานมาจากหลายส่วน
เช่น ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน นายกองค์การ
บริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่รับผิดชอบ
ในที่ดินนั้นๆ

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดทำข้อ
บัญญัติท้องถิ่นต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้
มีฐานองค์กรชุมชนหรือเครือข่าย เดิมในการ
ขับเคลื่อนกระบวนการ มีข้อมูลที่ชัดเจน
น่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย เป็น
ข้อมูลสำคัญ เพื่อแปรมาสู่การจัดทำข้อ
บัญญัติท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่แม้ว่าการออก
ข้อบัญญัติท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก
และใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร
เนื่องจากเกี่ยวข้องกับระบบราชการ ระบบ
การเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจและผล
ประโยชน์ ดังนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยความ
ระมัดระวัง ไม่ติดกับดักของระบบการเมือง
และระบบราชการกับดักที่ควรจะต้องระวัง

เช่น เวทีพิจารณาข้อบัญญัติท้องถิ่นกลายเป็น
เวทีทางการเมือง การใช้แต่มาตรการเชิงลบ
โดยไม่คิดถึงทางออก ทางเลือกที่เป็นเชิงบวก
ความกังวลเรื่องการใช้คำศัพท์ทางกฎหมาย
มากเกินไป เป็นต้น

“แนวคิดเบื้องต้นของการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ
ชุมชนท้องถิ่นกล้าที่จะใช้อำนาจ หน้าที่ทาง
กฎหมายที่มีอยู่ เพื่อจัดการปัญหาพื้นที่ทับซ้อน
น้ำแล้ง ไฟป่า ป่าไม้ถูกทำลาย และอื่นๆ โดย
การออกกฎหมายของคนในชุมชน มารองรับ
สถานะของพี่น้องชาวบ้านหรือรองรับกฎ
ระเบียบในเรื่องนั้นๆ แม้ว่าจะไม่ใช่กฎหมายที่
ผ่านสภาใหญ่ แต่สภาใหญ่ให้อำนาจท้องถิ่น
ในการทำเรื่องราวเหล่านี้ ซึ่งการทำเรื่องป่า
ของตำบลทาเหนือ อ.แม่อน จ.เชียงใหม่
หลายปีที่ผ่านมา ก่อเกิดผลกับชุมชนจริง
และเห็นว่าที่ดินทำกินเริ่มมีปัญหา เพราะอยู่
ในเขตป่า อุทยานฯ ซึ่งมีกฎหมายป่าไม้
ครอบอยู่ ทับซ้อนกับพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย
ของชุมชน ประกอบกับนโยบายของรัฐที่
พยายามแก้ไขปัญหาความยากจนของคน
ในชุมชนจนเกิดการรับรองแผนที่รายแปลง
และข้อมูลต่างๆ ที่ชุมชนร่วมกันจัดทำขึ้น
จึงนำมาสู่ข้อบัญญัติครอบคลุมทุกเรื่อง
ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ
ป่า ที่สำคัญยังใช้กระบวนการออกข้อบัญญัติ
ท้องถิ่นในการจัดการความสัมพันธ์กับหน่วยงาน
ต่างๆ” (ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
ทาเหนือ อ.แม่อน จ.เชียงใหม่)

“การกระจายอำนาจจากรัฐส่วน
กลางไปสู่ท้องถิ่นจะเป็นแนวทางในการ
บริหารจัดการท้องถิ่นที่สามารถตอบสนอง
การแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็น
รูปธรรมอีกทางหนึ่ง ท้องถิ่นในที่นี้ ไม่ได้
หมายความว่าเฉพาะองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น แต่เป็นลักษณะโครงสร้างความ
สัมพันธ์ทางอำนาจของกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ใน
ท้องถิ่น ทั้งสมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ประชาสังคม และองค์กรชาวบ้าน จากกลุ่ม
ต่างๆ ที่ทับซ้อนกันในท้องถิ่น และประเด็นนี้
เองจึงเป็นสิ่งท้าทายต่อแนวทางการทำงาน
ในระดับท้องถิ่นในการสร้างกระบวนการมี
ส่วนร่วมทางตรงหรือแนวทางที่เรียกว่า
“ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งอาจต้อง
ใช้เวลาพอสมควรในการผลักดัน แต่ก็ต้อง
พยายามร่วมกันในหลายๆ ฝ่าย” (ไอพาร์
อ่องพะ สถาบันพัฒนาท้องถิ่น) ■

ที่มา: เวทีนำเสนอผลการวิจัยโครงการวิจัย
เชิงปฏิบัติการ “แนวทางการออกข้อบัญญัติ/
เทศบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาที่อยู่อาศัยและ
ที่ดินทำกิน” วันที่ ๒-๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ณ
โรงแรมศิรินาถการ์เด็นท์ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่

“สภาองค์กรชุมชนตำบล” การพัฒนารากหญ้าที่ต้องไม่ลืมมิติการเมือง

☞ รุ่งโรจน์ เพชรบูรณ์

เวทีกำหนดทิศทางการสนับสนุนการดำเนินงาน “สภาองค์กรชุมชน” โดยสำนักงานสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และภาคีพอช. ร่วมกับที่ประชุมระดับชาติสภาองค์กรชุมชนตำบล เมื่อเร็วๆ นี้ ไพโรจน์ พลเพชร ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) บอกเล่าเส้นทางการเมืองภาคพลเมืองได้อย่างน่าสนใจ

เส้นทาง “การเมืองภาคประชาชน”

ประชาธิปไตยระบบตัวแทนแบบเสรีนิยมในบ้านเรา มีจุดเริ่มต้นมาจากการเปลี่ยนแปลงในปี ๒๔๗๕ ที่ชนชั้นนำกลุ่มหนึ่งพยายามสร้างสังคมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น โดยอาศัยระบบพรรคการเมืองเป็นสถาบันหลักในการบริหารบ้านเมือง แต่เมื่อเวลาล่วงมากกว่า ๘๐ ปี ได้พิสูจน์แล้วว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถตอบสนองการแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้แท้จริง หน้าที่กลับไปซ้ำเติมสร้างปัญหาให้

กับประชาชนหนักขึ้นไปอีก อย่างการพัฒนาเมกะโปรเจกต์โครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐที่ไปสร้างผลกระทบ ริดรอนสิทธิของชุมชนท้องถิ่น

อีกทั้งการเมืองในระบบตัวแทนยังเป็นการเมืองที่ตอบสนองผลประโยชน์ให้กับคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ซ้ำยังให้ผลประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง พ่อค้าเขียนโครงการ ข้าราชการขงเรื่องพรรคการเมืองกินยาผลประโยชน์ ประชาชนก็บาดเจ็บสาหัส รวมถึงระบบดังกล่าวยังไปลดทอนอำนาจอธิปไตยของประชาชนให้หายไปด้วยเมื่อประชาชนตัดสินใจเลือกผู้แทน

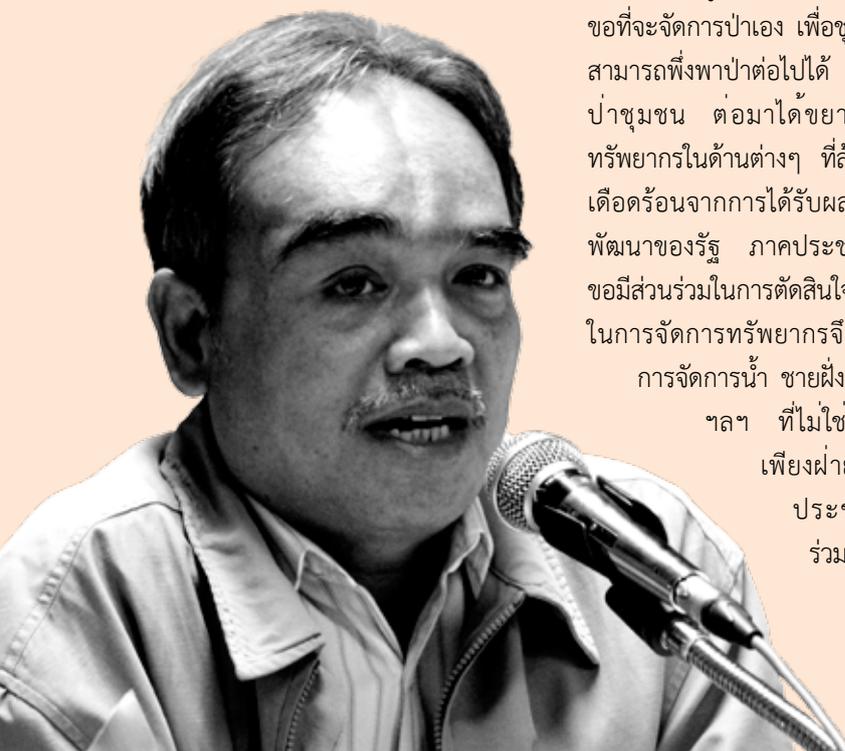
ขณะเดียวกันได้มีแนวคิดใหม่ทางการเมืองของภาคประชาชนเกิดขึ้น จากการที่รัฐหรือประชาธิปไตยตัวแทนไม่สามารถเป็นที่พึ่งได้ อย่างเมื่อรัฐมีโครงการให้สัมปทานป่าในภาคเหนือ ทำให้พื้นที่ป่าหดหายและลดลงมาก ส่งผลกระทบกับชีวิตความเป็นอยู่ ภาคประชาชนจึงลุกขึ้นมาขอที่จะจัดการป่าเอง เพื่อชุมชนของพวกเขาสามารถพึ่งพาต่อไปได้ จึงเกิดขบวนการป่าชุมชน ต่อมาได้ขยายเป็นเรื่องฐานทรัพยากรในด้านต่างๆ ที่ล้วนเกิดจากความเดือดร้อนจากการได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐ ภาคประชาชนจึงลุกขึ้นมาขอมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เรื่องสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรจึงเกิดขึ้นทั้งเรื่อง การจัดการน้ำ ชายฝั่ง การจัดการที่ดิน ฯลฯ ที่ไม่ใช่เป็นเรื่องของรัฐ เพียงฝ่ายเดียว แต่ภาคประชาชนขอมีส่วนร่วมด้วย

ทางคู่ขนาน “การเมืองระบบตัวแทน” กับ “อำนาจชุมชนจัดการตนเอง”

อีกด้านหนึ่งเมื่อพึ่งพารัฐ ไม่ได้ประชาชนก็หันมาพึ่งพากันเอง อย่างการจัดการระบบการเงินในชุมชนตนเอง เช่นที่กุดชุม หรืออย่างเรื่องสวัสดิการชุมชน เมื่อรัฐไม่สามารถตอบสนองด้านสินเชื่อ หรือด้านอื่นๆ ได้ ประชาชนจึงขอเข้าไปมีส่วนกำหนดนโยบาย และข้อกำหนดอนาคตตัวเอง นี่เป็นอาการที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมา

“ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีคนอธิบายว่าเป็นเรื่องการเมืองภาคพลเมือง ที่คู่ขนานกับประชาธิปไตยเสรีนิยมแบบตัวแทน ซึ่งเป็นผลจากการกดทับของรัฐและทุน การขอจัดการตนเองเป็นการเมืองภาคประชาชน ประชาธิปไตยของไทยไปสู่จุดที่ประชาชนขอคืนอำนาจอธิปไตย ที่เป็ดติดค้างอยู่กับพรรคการเมืองอยู่กับตัวแทน การขอคืนอำนาจปกครองดูแลตนเองทั้งด้านทรัพยากร เกษตร วัฒนธรรม มีการก่อหวอดอย่างเด่นชัดช่วงหลังปี ๓๕ เพราะประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่เพียงพอ”

จะเห็นว่ากระแสหนึ่ง ต้องการสร้างประชาธิปไตยตัวแทนให้มั่นคง และอีกกระแสหนึ่งหนุนให้เกิดการเมืองภาคประชาชน เป็นประชาธิปไตยที่กินได้สามารถแก้ปัญหา สามารถกำหนดนโยบายได้ สามารถปกครองตัวเองในระดับตำบลในด้านต่างๆ เป็นกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยภาคประชาชน โดยมีความเชื่อว่าองค์กรการเมืองภาคประชาชนสามารถแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้ คู่ขนานกับประชาธิปไตยแบบตัวแทน ซึ่งทั้งสองด้านยังไม่สมบูรณ์ทั้งคู่ สังคมกำลังทำสองอย่างคู่ขนานกัน และกำลังถ่วงน้ำหนักและกัน ซึ่งก็ทั้งสองฝ่ายต่างสร้างสรรค์ประชาธิปไตยกันคนละแบบ

“สภาองค์กรชุมชน” ความคลุ้มเครือที่ต้องเคลียร์ก่อนคิดสร้างการเปลี่ยนแปลง

การขยายพื้นที่การเมืองภาคประชาชน ให้เป็นที่ยอมรับ เป็นรูปเป็นร่างอย่างเป็นทางการ สะท้อนได้จากรัฐธรรมนูญปี ๔๐ ที่ระบุถึงสิทธิชุมชน สิทธิการจัดการศึกษา สิทธิในการสื่อสาร ฯลฯ เมื่อมีการเปิดทาง ก็เกิดกระบวนการทางสังคมอย่างขนานใหญ่ ที่ลุกขึ้นมา และมีความพยายามสร้างสถาบันทางการเมืองภาคประชาชนขึ้นมา อย่างสภาองค์กรชุมชนตำบลก็เป็นสถาบันการเมืองภาคประชาชนอย่างหนึ่งเพื่อให้รัฐยอมรับและเปิดพื้นที่ทางการเมืองโดยผลักดันให้เป็นกฎหมาย

สำหรับคำถามที่ว่า สภาองค์กรชุมชนจะนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีพลังได้อย่างไรนั้น หากเข้าใจจิตวิญญาณที่แท้จริงว่าเป็นเรื่องของการสร้างความเข้มแข็งให้กับการเมืองภาคพลเมือง มิติที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มองเป็นงานพัฒนาที่ไม่ได้เชื่อมโยงกับมิติทางการเมือง บางส่วนปฏิเสธการเคลื่อนไหวทางการเมือง เหมือนมองไม่เห็นความเชื่อมโยง ควรมองว่าการเมืองภาคพลเมืองคือการเมืองภาคประชาชน เราต้องไม่ปฏิเสธว่าสภาฯ ไม่เกี่ยวข้องกับมิติทางการเมือง ซึ่งเมื่อความคิดไม่ชัด การกำหนดวิธีการปฏิบัติก็ไม่ชัด ทั้งหมดเป็นเรื่องที่เราขอจัดการตนเอง เราขอดูแลตัวเอง ขอปกครองตัวเองใช่หรือไม่ ต้องชัดเจนว่าไม่ใช่เพียงแค่งานพัฒนา แต่มีมิติทางการเมือง การตรวจสอบนโยบายรัฐด้วย

“เพราะสาระสำคัญของ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นการสร้างการเมืองภาคประชาชน มองว่ามี ๓ เรื่องสำคัญคือ ๑) การจัดการทรัพยากรประชาชนต้องมี ส่วนร่วม ๒) สามารถตรวจสอบองค์กรรัฐท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการกำหนด ๓) เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีที่ยืนในการกำหนดแผนพัฒนาท้องถิ่น ตรวจสอบตัดสินใจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามในท้องถิ่น”

หรืออย่างแผนพัฒนาภาคใต้ต้องมาจากคนภาคใต้ สภาฯ คิดอย่างไรกับเรื่องนี้ เราต้องเข้าร่วมกระบวนการนี้ ไม่ใช่แอบดูอยู่หรือปัญหาที่ติดคือปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรที่ดินทำกิน สภาฯ จะมีทำอย่างไร สภาฯ ต้องกำหนดเป็นเรื่องที่อยากสร้างการเปลี่ยนแปลงเรื่องอะไร ผลักดันผลักดันไม่

แก้หนี้ สวัสดิการ ถ้าเป็นเรื่องการปฏิรูปที่ดิน รับได้ไหม เคลื่อนอย่างไร หรือการปฏิรูปประเทศ สภาฯ จะมุ่งไปสู่การยกระดับเป็นจังหวัดปกครองตนเองหรือไม่ เพื่อเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ทางการเมือง

ไม่ว่าจะยังจัดตั้ง “สภาองค์กรชุมชนตำบล” ให้เกิดมากขึ้นเท่าไร จะเกิดขึ้น-ตั้งอยู่ไปต่ออย่างไร ต้องทบทวนความรู้ความเข้าใจที่เป็นอยู่-ทำอยู่ขณะนี้ยังไม่มีความเชื่อมั่นและอธิบายไม่ได้ในทางวิชาการว่าเป็นประชาธิปไตยอย่างไร ถ้าไม่เชื่อว่าตัวเองมีกำลังสามารถทำได้ ก็จะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง อยากชวนให้สภาองค์กรชุมชน “ทำจังหวัดปฏิบัติการ” ที่เป็นรูปธรรมอย่างเข้มข้น

“ต้องปรับเปลี่ยนความคิด และกำหนดทางก้าวที่ชัดเจน” สภาองค์กรชุมชน จึงจะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีพลัง!!” ■

สภาองค์กรชุมชน (๒๕๕๑ - ธันวาคม ๒๕๕๓)

รายการ	เหนือ	ใต้	อีสาน	ตะวันออก และกรุงเทพฯ	กลางบน และตะวันตก	รวม
๑. จำนวนสภาที่จัดตั้ง	๒๔๔	๓๔๙	๕๗๓	๒๓๗	๓๙๘	๑๘๐๑
๒. จำนวนสมาชิกกองทุน (องค์กร)	๑๐,๑๑๘	๖,๐๒๓	๑๒,๒๘๔	๖,๓๐๓	๗,๙๗๕	๔๒,๕๓๓
๓. จำนวนสมาชิก (กรรมการ-คน)	๑๐,๑๙๓	๑๐,๗๐๓	๒๒,๒๖๕	๘,๔๓๑	๑๒,๕๐๔	๖๔,๐๙๖
๔. จำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อหนึ่งสภา (องค์กร)	๔๑	๑๗	๒๑	๒๖	๒๐	๒๓

ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม ๒๕๕๓

ก้าวสู่ปีที่เก้า บ้านมั่นคง บ้านที่ให้มากกว่าคำว่าบ้าน

👁️ นำพล ตระการผล

“เห็นว่าที่มันรก ไม่คิดว่าจะมีเจ้าของ ก็เลยมาปลูกเพิงอยู่ในตอนแรก ทำงานรับจ้าง หาเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย พออยู่พอกินไปวันๆ หลังจากนั้นก็มีสมัครพรรคพวกตามมาอยู่รวมกัน จนกลายเป็นสลัม” พี่สมนึก ร่วมใจสามัคคี ย้อนอดีตให้ฟัง เราจึงพอมองเห็นภาพผู้คนจากหลายถิ่นที่มุ่งเข้าเมืองใหญ่ มองหาช่องทางเพื่ออยู่รอด ก็ด้วยปัจจัยหลายสิ่ง ทั้งไม่มีที่ทำกิน หรือฟ้าฝนไม่เป็นใจ พิษภัยจากโรคร้ายและอีกหลายประการ แผลงขายแรงงานคือเมืองเพื่อประทังชีวิตให้อยู่รอด

เพิงพักสังกะสีผุๆ เหนือน้ำคร่ำที่โชยกลิ่น ในวันนั้น กลายเป็นบ้านมั่นคงในวันนี้ สิ่งที่น่าภูมิใจคือ จากผู้บุกรุกเป็นเจ้าของบ้านบนที่ดินที่ถูกต้องตามกฎหมาย

ตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา การพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยตามโครงการบ้านมั่นคงสามารถสร้างให้คนจนในเมืองมีที่อยู่อาศัยแล้วทั้งสิ้น ๙๐,๘๑๓ ครอบครัวยุค ๑,๕๔๖ ชุมชนใน ๒๗๘ เมือง จากชุมชนสู่ชุมชน รวมกันจนเป็นเครือข่าย ขยายสู่ระดับเมืองทั่วทุกภูมิภาค แนวนอนการทำงานย่อมมีอุปสรรคเป็นธรรมดา ทำให้แก้ไขไปคือ สิ่งที่เราพาเขาชาวบ้านมั่นคงค้นพบ กระทั่งเกิดนวัตกรรมงานพัฒนาอีกหลายด้าน อาทิ เกิดช่างชุมชน ที่รวมเอาช่างชาวบ้านที่มีจิตอาสา รวมเป็นกลุ่ม ช่วยกันสร้างบ้านให้กับพี่น้องในโครงการบ้านมั่นคง ยามเมื่อพี่น้องเดือดร้อนก็ระดมกำลังช่วยเหลือพี่น้องที่ประสบภัยในทุกพื้นที่ ลุงสนั่นแห่งเมืองจันทบุรี ริเริ่มทำอิฐบล็อกใช้เอง กระทั่งเกิดเป็นอาชีพของชุมชน และกลายเป็น

หนึ่งในศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่ถึง ๖๑ ศูนย์ทั่วประเทศ ชุมชนริมคลองบางบัวที่มีเพียงย้ายคนขึ้นจากคลองแต่ยังมองสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ ถึงดักไขมันประจำครัวเรือนที่ติดตั้งโดยลุงแสวง ทั้งสาธิตและจำหน่ายสามารถสร้างรายได้ให้กับเยาวชนในชุมชน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับผู้คนตลอดสองฝั่งคลอง ชาวบ้านสอนชาวบ้านให้สามารถจัดการบัญชีสหกรณ์ได้เองก็เป็นอีกความรู้หนึ่งที่ได้จากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง นี่เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เกิดจากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

ก้าวสู่ปีที่เก้า เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคม คือ ความมุ่งหวังของพี่น้องประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด หรือ พมจ. ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีโดยตลอด รวมถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ร่วมกันคิดค้นนวัตกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นั่นคือ กองทุนเมืองที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของบริหารจัดการร่วมกันโดยคณะกรรมการเมือง การพัฒนาพลังงานทดแทนที่ไม่เพียงแต่คนจนในชุมชนแออัดจะลดการใช้พลังงานเท่านั้น แต่ยังมีแนวทางที่จะผลิตกระแสไฟฟ้าใช้เองอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การนำขยะกลับมาใช้ใหม่เป็นอีกแนวคิดที่กำลังพัฒนาไปสู่การแปรรูปขยะโดยชุมชน ซึ่งนอกจากจะมีรายได้แล้วยังช่วยสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่งด้วย

โครงการบ้านมั่นคงจึงมิเป็นเพียงการพัฒนาบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเพื่อเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเท่านั้น แต่ “บ้านมั่นคง บ้านที่ให้มากกว่าคำว่าบ้าน” ยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งของชาวชุมชนเองและสังคมโดยรวมอีกด้วย ทั้งหมดเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพี่น้องชาวชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น หน่วยงานส่วนกลาง และภาคีพัฒนาทุกภาคส่วน ได้ทุ่มเทความรู้ความสามารถสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อความสุขของทุกคน ■

ความคืบหน้าโครงการบ้านมั่นคง (๒๕๔๖ - ธันวาคม ๒๕๕๓)

รายการ	กรุงเทพ ปริมณฑล	ตะวันออก	เหนือ	ใต้	อีสาน	ตะวันตก	กลางบน	รวม
๑. จำนวนจังหวัดที่ดำเนินการ	๔	๘	๑๔	๑๑	๑๙	๗	๘	๗๑
๒. จำนวนเมืองที่ดำเนินการ	๖๗	๓๒	๓๒	๔๓	๔๘	๒๕	๒๗	๒๗๔
๓. จำนวนโครงการ	๒๘๑	๗๓	๑๐๓	๙๗	๒๐๖	๔๕	๕๓	๘๕๘
๔. จำนวนชุมชนเข้าร่วม	๓๗๕	๑๑๓	๓๓๓	๑๖๒	๓๔๗	๙๔	๑๒๒	๑,๕๔๖
๕. จำนวนครัวเรือนที่อนุมัติ	๓๔,๖๒๖	๗,๘๔๓	๑๑,๑๗๒	๙,๘๘๕	๑๗,๖๓๙	๔,๗๙๘	๔,๘๕๐	๙๐,๘๑๓

ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม ๒๕๕๓

“
เวลาป่าจันทน์
ออกไปข้างนอก
ป่าจันทน์ทิ้งเด็ก ๆ ไว้
ที่ชุมชนอย่างไม่ต้องเป็นห่วง
เพราะรู้ว่าจะมีคนช่วยดูแล
พองานก่อสร้างเสร็จ
เรามีแผนจะปลูกต้นไม้
และพืชผักสวนครัว
ชุมชนเราจะได้มีต้นไม้เขียว
ชุ่ม และสะอาดสะอาด
”

ต่อมาชุมชนมีปัญหาไล่ที่ พวกเราต้องหันหน้ามาคุยกัน ออมทรัพย์ร่วมกัน ต้องร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรม ตอนแรกพวกเราไม่เชื่อว่าคนจนๆ ไม่มีการศึกษาอย่างพวกเรา จะทำงานใหญ่อย่างนี้ได้ ปกติโครงการที่อยู่อาศัยจะพัฒนาโดยหน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านนี้ พวกเราก็ออมทรัพย์กันไป ค่อยๆ เข้าหากัน พูดคุยกัน และช่วยเหลือกันมากขึ้นเรื่อยๆ สุดท้ายพวกเรา ก็สามารถต่อรองขอซื้อที่ดินชุมชนเดิมได้สำเร็จ จากนั้นมีการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อให้ชาวชุมชนมีสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินร่วมกัน จากนั้นพวกเราได้ช่วยกันวางระบบสาธารณูปโภคและก่อสร้างบ้าน

ตอนแรกคิดกันว่าจ้างผู้รับเหมาเข้ามาก่อสร้าง แต่พอใครตรวจดูแล้ว พบว่าเราจะประหยัดได้ถึง ๓-๔ แสนบาท ถ้าพวกเราลงแรงทำกันเอง ในช่วงสองปีที่ก่อสร้างชุมชน พวกเราค่อยๆ เรียนรู้งานก่อสร้างไปพร้อมๆ กับเพิ่มพูนความรัก ความสามัคคีระหว่างกันมากขึ้น กระบวนการก่อสร้างชุมชนได้สร้างความเชื่อถือนอกในหมู่ชาวบ้าน เดียวนี้พวกเรา รู้จักกันหมด เราอยู่กันเหมือนเป็นครอบครัวใหญ่ๆ ครอบครัวหนึ่ง เวลาป่าจันทน์ออกไปข้างนอก ป่าจันทน์ทิ้งเด็ก ๆ ไว้ที่ชุมชนอย่างไม่ต้องเป็นห่วง เพราะรู้ว่าจะมีคนช่วยดูแล

พองานก่อสร้างเสร็จ เรามีแผนจะปลูกต้นไม้ และพืชผักสวนครัว ชุมชนเราจะได้มีต้นไม้เขียวชุ่มและสะอาดสะอาด”

การสนับสนุนการพัฒนาจากภายนอก

ชุมชนคลองลำนูนเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเมื่อชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา ป่าจันทน์และชาวชุมชนคลองลำนูนก้าวมาไกลแล้วจากชุมชนที่โดดเดี่ยวผิดกฎหมาย ไม่ได้ได้รับการยอมรับ คลองลำนูนกลับกลายเป็นชุมชนที่มีความมั่นคง สะอาด และน่าอยู่ ปัจจุบันชาวบ้านมีความมั่นใจที่จะพัฒนาชุมชนของตนในทุกๆ ด้านทั้งด้านกายภาพและสังคมเดี่ยวนี่ป่าจันทน์คือ วิทยากรผู้มากประสบการณ์ที่ได้รับเชิญไปบรรยายเรื่องการพัฒนาชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งให้คำแนะนำแก่ชุมชนต่างๆ ที่กำลังจะเริ่มพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่นเดียวกับคลองลำนูน

แนวทางเดียวกันนี้จะสามารถนำมาใช้กับกระบวนการพัฒนาเมืองในขอบเขตที่กว้างขึ้นได้อย่างไร คน คือจิตวิญญาณของเมือง เพราะคนคือผู้สร้าง ผู้ให้พลังงาน และแรงงาน ทำให้เมืองมีชีวิตคนจึงควรเป็นตัวจักรสำคัญ

ของการพัฒนาเมือง ชาวบ้านต้องรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่เกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดขึ้น ในชุมชน ในเขต ในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ทำอย่างไรชุมชนและชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจ และจัดการการพัฒนาในเมืองที่พวกเขาอาศัยอยู่ ทำอย่างไรชาวบ้านจึงจะเติบโตและมีชีวิตที่ดี พร้อมๆ กับเมืองที่เติบโตขึ้น ทำอย่างไรจึงจะเกิดกระบวนการที่ทำให้ชาวเมืองไม่ว่าจะจนหรือรวยค่อยๆ รู้สึกว่าตนมีส่วนเป็นเจ้าของเมืองที่อาศัยอยู่ ทำอย่างไรชาวบ้านจะสามารถมีโอกาสใช้ความริเริ่มสร้างสรรค์ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาเมือง และนำไปสู่วัฒนธรรมการพัฒนาเมืองรูปแบบใหม่ หากสามารถเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาเมืองตามนี้ได้ เรากำลังเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ

การเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านได้มารวมตัวกันทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นของตนร่วมกันมีความสำคัญอย่างยิ่ง กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การก่อสร้างบ้าน การปรับปรุงชุมชน การทำความสะอาดคลอง การรีไซเคิลวัสดุใช้แล้ว และการฟื้นฟูตลาดที่ชุมชน เป็นต้น ในกรณีของการพัฒนาที่อยู่อาศัย ชาวบ้านในโครงการควรเป็นผู้กำหนดว่าชาวบ้านจะอยู่ร่วมกันอย่างไร ระบบสังคมในชุมชนควรเป็นอย่างไร บ้านจะเป็นแบบไหน จะบริหารโครงการอย่างไร แทนที่จะให้ สถาปนิก นักผังเมือง นักพัฒนาภาคเอกชน เป็นผู้กำหนดรายละเอียดเหล่านี้แทนชาวบ้าน

ในกรณีของสภาพแวดล้อมหรือโบราณสถาน ชาวชุมชนในละแวกนั้นน่าจะเป็นกลไกหลักในการพัฒนา รวมทั้งเป็นผู้พิทักษ์สภาพแวดล้อมชุมชน และโบราณสถาน กิจกรรมดังกล่าวจะกระตุ้นให้ชาวชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมในการจัดการเมืองที่ตนอาศัยอยู่ และเกิดความผูกพันกับชุมชนและโบราณสถานที่ตนมีส่วนฟื้นฟูรักษา

เปิดพื้นที่ให้ชุมชน

เมื่อใดที่เราเห็นว่า “คน” คือหัวใจของการพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่จะถูกพัฒนา เราจำเป็น

ต้องเปิดพื้นที่ให้คนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เพื่อให้เขาเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาและพัฒนาการที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน แทนที่จะปล่อยให้เมืองถูกบริหารจัดการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ชุมชนท้องถิ่นควรได้ทำหน้าที่เป็นหน่วยย่อยๆ ของระบบการบริหารจัดการ เพื่อให้การพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ และมีคุณค่า

เมื่อชาวบ้านเป็นผู้ริเริ่มการพัฒนา ชาวบ้านจะลงมือลงแรงในกิจกรรมนั้นๆ อย่างกระตือรือร้น และรู้สึกว่าพัฒนาเป็นกิจกรรมของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและความสำเร็จของพวกเขา ในหลายๆ ชุมชน กิจกรรม

การทำความสะอาดคลองเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่กิจกรรมพัฒนาอื่นๆ เช่น งานประเพณีในเทศกาลต่างๆ การอนุรักษ์แม่น้ำ ลำธาร คูคลอง เป็นต้น ในกระบวนการพัฒนาชาวบ้านควรได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ เราต้องหาทางคลายลื้อคเพื่อให้ชาวบ้านสามารถใช้พลังความสามารถไปในการพัฒนาเมืองอย่างสร้างสรรค์ วิธีหนึ่งคือ การมีระบบการเงินที่ยืดหยุ่นเพื่อให้ชาวบ้านรวมตัวกันทำกิจกรรมตามที่ต้องการ

ชาวเมืองต่างๆ ในเอเชียมีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนกับรัฐ แต่แทบไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันเลย ฝ่ายการเมืองและหน่วยงานจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชากรที่มีอยู่ห้าหรือสิบล้านคนในเมืองได้ แต่ถ้าเราขอยเมืองออกเป็นเขตย่อยๆ ชาวบ้านในเขตย่อยๆ เหล่านี้จะสามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่นั้นๆ ร่วมกัน

เมืองเป็นที่อยู่ของผู้คนจำนวนมาก และเติบโตขึ้นทุกวัน ในเอเชียมีเมืองที่มีประชากรมากกว่า 10 ล้านคนอยู่หลายเมือง จึงเป็นเรื่องยากที่จะสร้างลักษณะเฉพาะของเมืองที่มีขนาดใหญ่ เมืองหลายเมืองติดกับความคิดว่าสามารถกำหนดนโยบาย หรือโครงการขนาดใหญ่ที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้คนในเมืองได้ ความคิดดังกล่าวเป็นที่มาของการพัฒนาที่ฉาบฉวยที่เราต้องทนอยู่กับมันในปัจจุบัน

เราอาจเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้ได้ ถ้าเพียงแต่เราเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ ยอมรับข้อเท็จจริงว่าเมืองมีองค์ประกอบที่หลากหลายของกลุ่มคน

ที่แตกต่างกันและเหมือนกัน หากผู้คนเหล่านี้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยมีการประสานงาน เชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม เท่ากับเราได้ให้ความสำคัญกับมนุษย์และเมืองจะเปลี่ยนไปสู่การบริหารจัดการโดยประชาชนของเมืองเอง

เมืองต่างๆ ในเอเชียอาจจะจูนงนกับการเติบโตอย่างรวดเร็วของเมือง แต่เมืองอาจอาศัยบทเรียนจากอดีตมาจัดการความหลากหลายของประชากร และความต้องการที่ต่างกัน ถ้าเพียงแต่เปิดพื้นที่ให้พลังอันมหาศาลนี้มาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการบริหารจัดการเมือง เราจะได้เห็นรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าทึ่งของระบบบริหารจัดการ รวมทั้งทิศทางการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนของประชาชน ■

ตัวแทนชุมชนผู้มีรายได้น้อย ๑๖ ประเทศ สัมมนาระดับภูมิภาค

มูลนิธิศูนย์ศึกษาที่อยู่อาศัยแห่งเอเชีย (Asian Coalition for Housing Rights) หรือ ACHR ร่วมกับ พอช. จัดสัมมนาคนทำงานพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อย ๑๖ ประเทศในเอเชีย ระหว่างวันที่ ๒๗-๓๐ มกราคม ๒๕๕๔ ณ โรงแรมรามาดา ริเวอร์ไซด์ กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อย ระหว่างประเทศต่างๆ ในเอเชีย และกำหนดทิศทางการวางแผนการดำเนินงานในอนาคต ภายใต้โครงการ ACCA (Asian Coalition for Community Action) ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน ๑๒๐ คน จาก ๑๖ ประเทศ ซึ่งมีทั้งผู้แทนหน่วยงานท้องถิ่น นักพัฒนา และผู้นำชุมชนจากประเทศ ญี่ปุ่น เกาหลี มองโกเลีย ทิเบต กัมพูชา เวียดนาม พม่า ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ลาว เนปาล ศรีลังกา บังคลาเทศ ปากีสถาน อินเดีย และไทย

ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความเห็นตรงกันว่า เครือข่ายชุมชนคนจนในเมืองเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนในทวีปเอเชีย ■

รมว.พม. ร่วมสร้างบ้านผู้ประสบอุทกภัยที่ตำบลคลองตะเคียน จ.พระนครศรีอยุธยา

นายอิสสระ สมชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมสร้างบ้านผู้ประสบภัยร่วมกับชุมชนและเป็นประธานเปิดโครงการ ๓ ส. สร้างสุขคืนสู่ผู้ประสบอุทกภัยด้วยใจ ที่ตำบลคลองตะเคียน อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ ทั้งนี้พื้นที่ประสบภัยดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการฟื้นฟูชุมชนหลังประสบภัยพิบัติ จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน ๕,๖๐๐,๐๐๐ บาท โดยชุมชนมีแผนในการฟื้นฟูเพื่อซ่อมสร้างเรือนที่อยู่อาศัยจำนวน ๑,๑๐๐ ครุฑเรือน การซ่อมสร้างศาสนสถาน การฟื้นฟูเรื่องอาชีพ การจัดตั้งกองทุนผู้ประสบภัยและการวางแผนป้องกันระยะยาว ■

ผู้บริหารไนจีเรียสนใจการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน/ที่อยู่อาศัยโดยชุมชน ในประเทศไทย

นางทิพย์รัตน์ นพลดารมย์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ให้การต้อนรับ Proj. Akin l Mabogunje ที่ปรึกษาประธานาธิบดีประเทศไนจีเรีย ซึ่งได้พาคณะผู้บริหารระดับสูงมาเยี่ยมชมการดำเนินงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในเรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินและการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในประเทศไทย รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ■

บ้านมั่นคงนครราชสีมา ขยายการฟื้นฟู และเชื่อมโยงขบวน ที่อยู่อาศัยเมือง-ชนบท หลังประสบอุทกภัย น้ำท่วม

เมื่อเร็วๆ นี้ นางฮวยดิยะ พิศสุวรรณ อูเช็ง เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นประธานในพิธีมอบกุญแจบ้าน และร่วมลงแขกซ่อมแซมบ้านให้กับสมาชิกสหกรณ์เกษตรการทำตะโก จำกัด ที่ประสบอุทกภัยน้ำท่วม ซึ่งสำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้จัด “โครงการฟื้นฟูและเชื่อมโยงขบวนที่อยู่อาศัยเมือง-ชนบทหลังประสบอุทกภัยน้ำท่วม” ณ สหกรณ์เกษตรการทำตะโก จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีตัวแทนเครือข่ายองค์กรชุมชน ในภาคอีสาน สมาชิกโครงการบ้าน

มั่นคงในเขตเทศบาลนครราชสีมา ๑๑ ชุมชน ที่ประสบภัยน้ำท่วม รวมทั้งตัวแทนเทศบาลนครราชสีมา และคณะเจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มาร่วมงานกว่า ๒๐๐ คน ■

โครงการแก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยทำกิน พื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี ๒๕๕๔

ตามที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินโครงการแก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยในปี ๒๕๕๓ มีพื้นที่เป้าหมายในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ๑,๑๗๖ หมู่บ้าน ภายใต้งบประมาณ ๑,๖๑๔.๙๑ ล้านบาท ปัจจุบันมีการอนุมัติโครงการแล้ว ๑,๑๖๘ หมู่บ้าน ในด้านการแก้ปัญหาที่ดินมีพื้นที่เป้าหมาย ๒๐ พื้นที่ ภายใต้งบประมาณ ๒๐ ล้านบาท ปัจจุบันมีการอนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินการใน ๒๐ พื้นที่แล้วเช่นกัน

นางทิพย์รัตน์ นพลดารมย์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เปิดเผยว่า ในปี ๒๕๕๔ รัฐบาลได้สนับสนุนการแก้ปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวต่อเนื่อง ภายใต้งบประมาณ ๘๕.๗๙ ล้านบาท โดยเป็นงบเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ๖๙.๕๒ ล้านบาท พื้นที่เป้าหมาย ๑๐ ตำบล ๒,๔๒๐ ครัวเรือน และเป็นงบแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ๑๒ ล้านบาท พื้นที่เป้าหมาย ๒๐ ตำบล ■

โครงการแก้ปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินโดยชุมชน (ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้)

๑. พื้นที่เป้าหมายแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย	๑,๒๒๑	หมู่บ้าน
๒. พื้นที่ที่อนุมัติงบประมาณเพื่อที่อยู่อาศัยแล้ว	๑,๑๘๕	หมู่บ้าน
๓. จำนวนครัวเรือนเป้าหมาย	๓๗,๖๓๐	ครัวเรือน
๔. จำนวนครัวเรือนที่อนุมัติโครงการแล้ว	๓๖,๓๒๘	ครัวเรือน
๕. จำนวนงบประมาณที่อนุมัติ	๑,๕๘๐.๓๘	ล้านบาท
๖. จำนวนบ้านที่ก่อสร้าง ต่อเติมหรือซ่อมแซมเสร็จแล้ว	๖,๔๖๙	หลัง
๗. จำนวนพื้นที่แก้ปัญหาที่ดินที่อนุมัติโครงการแล้ว	๒๐ พื้นที่	๑๔๒ ชุมชน ๑๖,๗๗๗ ครัวเรือน

ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม ๒๕๕๓

แก้ที่ดินบุโศคืบอีกชั้น ตั้งคณะกรรมการพิจารณา ตัดต้นยางเก่าปลูกใหม่ทดแทน

เมื่อเร็วๆ นี้ นายภานุ อุทัยรัตน์ ผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ผอ.ศอ.บต.) เป็นประธานประชุมคณะกรรมการประสานงานการแก้ปัญหาที่ดินบริเวณอุทยานแห่งชาติบูโด-สุโขทัย ๓ อำเภอ ๑ ชั้น ๓ อาคารอเนกประสงค์ (ศอ.บต.) ประเด็นสำคัญในการประชุมคือ การพิจารณาเรื่องการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๑ ที่อนุมัติให้ตัดโค่นไม้ยางพาราไม่เกินร้อยละ ๔ แต่ติดขัดข้อกฎหมายห้ามการดำเนินการตัดโค่นไม้ยางพาราในเขตป่าจนกว่าจะมีการแก้ไขกฎหมายซึ่งค้ำึงถึงความก้าวหน้าในการดำเนินการพิสูจน์สิทธิ ที่พยายามเร่งรัดให้เร็วขึ้น

ส่วนเรื่อง การอนุญาตให้คนเข้าไปใช้สิทธิในการทำกินนอกเหนือจากการเข้าไปทำกินโดยปกติ โดยอนุโลม คือการเข้าไปใช้สิทธิในการใช้ประโยชน์ แต่สิ่งที่เราต้องการตามมาคือสามารถตัดโค่นต้นไม้ และเปลี่ยนปลูกใหม่ ปลูกเสริมเพิ่มเติม ซึ่งตามที่ได้รับการอนุมัติสามารถตัดโค่นต้นยางได้เป็นพื้นที่ ๔% ของต้นไม้มที่ปลูก ซึ่งตรงนี้จะต้องดำเนินการในการตั้งกรรมการตรวจสอบความจำเป็น และเนื้อที่ที่ถูกต้อง และการขออนุญาตต่อนายอำเภอเพื่อรับรองว่าไม่ได้แอบอ้างทำประโยชน์ในด้านอื่น

ขณะเดียวกันในเรื่องการทำให้ได้สิทธิทำกินตามเอกสาร สทก. ซึ่งเป็นเอกสารราชการ ซึ่งปกติจะดำเนินการได้เสร็จในปี ๒๕๕๕ เราก้จะเร่งรัดให้เร็วขึ้น เมื่อพี่น้องมีเอกสาร สทก. แล้วมีสิทธิในการใช้ที่ดินมากขึ้นไปด้วย

ในการดำเนินการดังกล่าว เราตั้งคณะทำงานเฉพาะในการพิจารณาให้พี่น้องประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น ก็มีท่านรองประมุข ลมุล รอง ผอ.ศอ.บต. มีหน้าที่ดูแลพูดคุยกับท่านนายอำเภอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้เกิดเป็นข้อตกลงของพี่น้องประชาชนในการอนุญาตให้ไปใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นได้ ■

พอช. อนุมัติงบ ๑๗.๒ ล้านบาท แก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย

วันที่ ๑๑ ก.พ. ๒๕๕๔ คณะทำงานสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท อนุมัติงบประมาณในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย จำนวน ๑๗.๒ ล้านบาท ครอบคลุมพื้นที่ ๒๓ ตำบล ในพื้นที่ ๕ ภาค เพื่อสร้างรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินแนวใหม่ ที่ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมสำคัญในการกำหนดทิศทาง การปฏิรูปที่ดินของประเทศไทย

นางสาวสมสุข บุญยะปัญญา กรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และประธานคณะทำงานสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท เปิดเผยว่า ตามที่รัฐบาลมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่ดิน รวมถึงกระแสการปฏิรูปประเทศไทยที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ เราต้องใช้โครงการแก้ไขปัญหาดินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความมั่นคงในทุกด้านของชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จัดการเอง ■

โครงการแก้ไขปัญหาดินและที่อยู่อาศัยชนบทที่จะดำเนินการในปี ๒๕๕๔ และงบประมาณที่ได้รับการอนุมัติแล้ว

ลำดับ	โครงการ	พื้นที่/ตำบล	งบประมาณ (สนับสนุน)
๑.	โครงการแก้ไขปัญหาดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบทภาคใต้	ต.บ่อหิน จ.ตรัง	๒ ล้านบาท
๒.	โครงการภูมิวิเวศภูเก้าภูพานคำ ลุ่มน้ำลำพะเนียง อ.โนนสัง จ.หนองบัวลำภู	ต.เขวาสินรินทร์ จ.มหาสารคาม / ต.ไทยสามัคคี จ.นครราชสีมา / ต.บึงบูรพ์ จ.ศรีสะเกษ	๖ ล้านบาท (ตำบลละ ๒ ล้านบาท)
๓.	โครงการแก้ไขปัญหาดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท ภาคกลางตอนบน และตะวันตก	ต.ทองมั่งคด จ.ประจวบคีรีขันธ์ / ต.ปิล็อค จ.กาญจนบุรี	๒ ล้านบาท (ตำบลละ ๒ ล้านบาท)
๔.	โครงการแก้ไขปัญหาดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท ภาคกรุงเทพ ปริมณฑล และตะวันออก	ต.คลองหินปูน จ.สระแก้ว	๒ ล้านบาท
๕.	โครงการแก้ไขปัญหาดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท ภาคเหนือ รวม ๑๖ ตำบล	ต.ปอ, ต.ศรีสะเกษ, ต.สำน, ต.น้ำพาง, ต.บัวใหญ่, ต.เมืองจันท์ จ.น่าน / ต.แม่วิน, ต.ศรีดงเย็น จ.เชียงใหม่ / ต.ศรีดงเย็น, ต.ป่าตอง จ.เชียงราย / ต.ปากช่อง, ต.วังยาง จ.เพชรบูรณ์ / ต.หัวเมือง, ต.เสริมขวา จ.ลำปาง / ต.หนองล่อง จ.ลำพูน / ต.ป่าแดง จ.แพร่	๓.๒ ล้านบาท (ตำบลละ ๒ ล้านบาท)

โครงการวิจัยสวัสดิการชุมชนจังหวัดคืบหน้า เร่งถอดความรู้จากการทำงานของชุมชนใน ๑๑ จังหวัด

เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จัดสัมมนาความก้าวหน้าโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการควบคู่กับกระบวนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชน ณ โรงแรมทาวน์อินทาวน์ เพื่อประมวล สังเคราะห์ผลการศึกษาระดับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนจังหวัดในรอบแรก มาใช้ในการพัฒนาสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนในระดับประเทศและสวัสดิการด้านอื่นๆ โดยมีคณะทำงานวิจัยจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการ ๑๑ จังหวัดและภาคีที่เกี่ยวข้องผู้แทนคณะทำงานขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนจังหวัดที่สนใจเข้าร่วม ประมาณ ๑๐๐ คน

สำหรับจังหวัดเป้าหมายภายใต้โครงการวิจัยฯ คือ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงใหม่ พะเยา อุบลราชธานี อุตรดิตถ์ สระแก้ว สิงห์บุรี ราชบุรี นครนายก ชุมพร และพังงา ■

นายอภิสิทธิ์เปิดงานสมัชชาสวัสดิการชุมชนคนตะวันออก

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี เป็นประธานเปิดงานสมัชชาสวัสดิการชุมชน “คนตะวันออก : ปฏิรูปสังคม จากฐานราก” และได้มอบใบประกาศให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก และปริมณฑล จำนวน ๙๕ กองทุน เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๓ ณ วัดโพธิ์ทอง ต.แสลง อ.เมือง จ.จันทบุรี โดยจังหวัดจันทบุรีมีกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์ ๑๒๕ กลุ่ม สมาชิกกว่า ๖๐,๐๐๐ คน มีเงินกองทุนและเงินออมหมุนเวียนกว่า ๖๐๐ ล้านบาท มีกองทุนสวัสดิการที่มาจากการออมของสมาชิกจำนวน ๒๕๐ ล้านบาท และจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกที่มากกว่าการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ■

โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ปี ๒๕๕๔

ปีงบประมาณ ๒๕๕๔ รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนจำนวน ๘๐๐ ล้านบาท โดยมีหลักการสำคัญและแผนงานตามเป้าหมายที่สำคัญ ดังนี้

- การสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน มีเป้าหมายในการสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่มีการจัดตั้งแล้ว จำนวน ๕,๑๐๐ กองทุนในจำนวนดังกล่าวมีการสมทบรอบสอง จำนวน ๒,๓๐๐ กองทุน นอกนั้นเป็นการสมทบกองทุนที่ยังไม่ได้รับการสมทบ จำนวน ๒,๘๐๐ กองทุน
- การส่งเสริมจัดตั้งกองทุนใหม่ มีเป้าหมาย ๑,๐๐๐ กองทุน
- สนับสนุนการพัฒนาความเข้มแข็งของกองทุนสวัสดิการชุมชน จำนวน ๖,๑๐๐ กองทุน
- สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพแกนนำกองทุน การพัฒนาการเรียนรู้ และศูนย์เรียนรู้

- สนับสนุนการศึกษาวิจัย การถอดความรู้ การศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอเชิงนโยบาย
- สนับสนุนการขับเคลื่อนและการสร้างความเข้าใจร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนระดับจังหวัดและระดับภาค ■

ความคืบหน้ากองทุนสวัสดิการชุมชน

รายการ	เหนือ	ใต้	อีสาน	ต.อ./กทม.	กลางบน/ต.ต.	รวม
๑. จำนวนกองทุนที่จัดตั้ง	๗๕๒	๖๔๓	๑,๑๐๕	๓๙๕	๖๓๒	๓,๕๒๗
๒. กองทุนที่อนุมัติงบประมาณสมทบ (วันละ ๑ บาท/คน)						
๒.๑ จำนวนกองทุน	๓๘๙	๔๓๐	๗๕๙	๒๑๕	๓๔๙	๒,๑๖๒
๒.๒ จำนวนสมาชิกทั้งหมด	๒๓๒,๒๐๓	๓๐๗,๖๘๐	๔๒๗,๒๐๙	๑๓๕,๕๙๗	๑๓๙,๘๑๕	๑,๒๔๒,๕๐๔
๒.๓ จำนวนสมาชิกที่ได้รับเงินสมทบ	๑๗๓,๕๗๙	๒๕๐,๑๐๒	๓๑๐,๖๔๗	๙๖,๒๘๒	๑๐๖,๘๔๘	๙๓๗,๔๕๘
๒.๔ งบประมาณสมทบที่อนุมัติ (ล้านบาท)	๕๒.๑	๘๘.๓	๑๐๖.๕	๓๔.๙	๓๖.๒	๓๑๘.๒
๒.๕ จำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อกองทุน (คน)	๕๘๓	๗๑๕	๕๖๒	๖๓๐	๔๐๐	๕๘๐

ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม ๒๕๕๓

คณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป เสนอโรดแมปการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย

การประชุมคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป ซึ่งนายไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม เป็นประธาน เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เห็นชอบโรดแมปการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย มีเป้าหมายที่จะเคลื่อนใน ๒,๓๐๐ ตำบล ๗๖ จังหวัด/ภูมิภาค เพื่อปฏิบัติการออกแบบวางแผนพัฒนา “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง” ระดับตำบล จังหวัด ของ ๕ ภาค และการร่วมงานสมัชชาปฏิรูประดับชาติ ครั้งที่ ๑ ระหว่างวันที่ ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๕๔ ■

ข้อเสนอเชิงนโยบายชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย

นายเจษฎา มิ่งสมร กรรมการเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป กล่าวว่าคณะกรรมการเห็นชอบร่างข้อเสนอเชิงนโยบายชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย เข้าสู่สมัชชาปฏิรูปประเทศไทย ครั้งที่ ๑ ในเดือนมีนาคม ๒๕๕๔ โดยมีประเด็นสำคัญใน ๔ ประเด็น คือ ๑) การสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ๒) การคืนอำนาจการจัดการทรัพยากรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ๓) การสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน เพื่อสร้างสังคมเข้มแข็งจากฐานราก ๔) การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ซึ่งได้จัดส่งข้อเสนอเบื้องต้นให้คณะกรรมการระดับจังหวัด เพื่อเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนระดับจังหวัด ซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้จัดสรรงบประมาณเพื่อการขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปของขบวนการชุมชนระดับจังหวัดๆ ละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อดำเนินการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ทั้ง ๗๖ จังหวัด ซึ่งจะมีการประมวลข้อเสนอชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง จากทุกจังหวัดในช่วงต้นเดือนมีนาคม ๒๕๕๔ ก่อนการจัดสมัชชาเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับชาติ ในระหว่างวันที่ ๑๕-๑๖ มีนาคม ๒๕๕๔ ■

สพม. จับมือ พอช. เคลื่อนแผนพัฒนาการเมืองสู่การปฏิบัติ

เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๔ นางทิพย์รัตน์ นพลदारมย์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ให้การต้อนรับ พลโทนิวัติ บุรณะกุล ประธานคณะกรรมการแผนพัฒนาการเมือง สภาพัฒนาการเมือง ซึ่งได้นำทีมกรรมการแผนพัฒนาการเมือง สภาพัฒนาการเมือง เข้าร่วมประชุมสร้างความร่วมมือ “การนำแผนพัฒนาการเมืองสู่การปฏิบัติระดับภูมิภาค” ณ ห้องประชุม ๓๐๑-๓๐๒ พอช. ซึ่งเป็นการดำเนินงานของสภาพัฒนาการเมือง ตามโครงการเชื่อมประสานการนำแผนพัฒนาการเมืองสู่การปฏิบัติประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ การมีแผนปฏิบัติงานร่วมกันของ ๒ หน่วยงาน ■

คนรุ่นใหม่หัวใจรักถิ่น พลังการเปลี่ยนแปลงสังคม

เวทีคนรุ่นใหม่หัวใจรักถิ่น พลังการเปลี่ยนแปลงสังคม ภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพคนรุ่นใหม่หัวใจรักถิ่น เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๔ ณ ห้องประชุมชั้น ๑ พอช. เป็นโครงการพัฒนาศักยภาพคนรุ่นใหม่หัวใจรักถิ่น รุ่นที่ ๔ ที่ พอช. สนับสนุน ได้คัดเลือกคนรุ่นใหม่จากทุกภาค เข้าร่วมโครงการ จำนวน ๑๐๐ คน โดยระหว่างวันที่ ๑๑-๑๔ มกราคม ๒๕๕๔ ผู้เข้าร่วมโครงการคนรุ่นใหม่ได้เดินทางไปศึกษาดูงานพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น ที่สถาบันภูมิปัญญาไทย ต.หัวผาย อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์ ก่อนที่แยกย้ายไปทำงานพัฒนาที่บ้านเกิดของตนเอง ■

ประชาธิปไตยแห่งท้องทะเล

ทำไมท้องทะเลถึงมีความประชาธิปไตย และคนบ้านนอกอย่างชุมชนชาวประมงพื้นบ้านเรียนรู้ประชาธิปไตยจากวิถีของธรรมชาติอย่างไร แล้ว “ซั้ง” ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ใช้ในการจับปลาเกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยชุมชน

ชุมชนบ้านทอน หมู่บ้านชาวประมงไม่กี่แห่งในภูมิภาคนี้ ที่ยังคงสืบทอดภูมิปัญญาการออกทะเลหาปลาด้วยเรือกอและเรือไม้ขนาดเล็กแบบดั้งเดิม ซึ่งนอกจากจะเล่นฝ่าคลื่นลมได้อย่างน่าอัศจรรย์แล้ว รูปทรงและสีสันของเรือประมงพื้นบ้านที่นี้ยังถูกรังสรรค์ขึ้นอย่างงดงามวิจิตรตระการตา บ่งบอกให้เห็นถึงคุณค่าของวิชาชีพประมงพื้นบ้านมีความสำคัญ และน่าภาคภูมิใจเพียงใด

อาหมัด ตันหยงวาริ ปราชญ์ชาวบ้าน

“เสียงคลื่นซัดเข้าฝั่งเข้าเย็น ทะเลเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของคนที่นี่ ทะเลให้ทุกอย่างทุกอย่างกับคนที่นั่นแม้กระทั่งประชาธิปไตย ทำไมทะเลถึงมีประชาธิปไตย ในทะเลมีความอิสระ ทุกคนสามารถที่จะเสาะแสวงหาแม้กระทั่งอาหารหรือความรู้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันเมื่ออยู่ในท้องทะเล จริงอยู่ทะเลให้สิทธิเท่าเทียมกันแต่เราทุกคนต้องมีขอบเขต”

“คนในเมืองเขาหาว่าคนบ้านนอกอย่างผม ไม่ค่อยมีความรู้ เพราะเขามองว่าดีกรีปริญญาฉันจะเต็ม มันจะเก่ง หารู้ไม่ว่าคนบ้านนอกออกได้อย่างไร ผมใช้ชีวิตชนบทอย่างไรผมก็มีความเป็นประชาธิปไตยที่เรียนรู้ด้วยวิถีธรรมชาติ สิ่งที่เราเรียกว่าประชาธิปไตยนั้น เราสร้างมานานแล้วมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เราสร้างมาทำอะไรให้พูด ให้จับเข้าคุ้ยกัน นี่แหละคือ

ความประชาธิปไตยของคนบ้านนอก จริงๆ ความประชาธิปไตยเราสามารถทำได้จากเล็กๆ เราจะต้องเริ่มที่ตัวเราก่อนแล้วไปถึงครอบครัว ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ”

และในขณะที่ คนทั่วไปมักคิดจะเปลี่ยนแปลงโลก แต่ผู้เจริญแล้วจะเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงที่ตนเอง “ประชาธิปไตยแห่งท้องทะเล” ที่บ้านทอน ต.โคกเคียน จ.นราธิวาส Demo ที่ผลิตโดยอนามอร์ฟิค ตัวอย่างหนึ่งของสารคดีชุด “ประชาธิปไตยชุมชน ชุมชนท้องถิ่นจัดการตัวเอง” ซึ่งจะออกอากาศในช่วงไตรมาสที่ ๒ ปี ๕๔ ทางทีวีไทย งานที่เกิดจากความร่วมมือของ พอช. กับทีวีไทย คอยติดตามรับชมกันได้เร็วๆ นี้...

และสามารถติดตามรับชมได้ทาง <http://www.youtube.com/watch?v=i6d88nAC0qo> โปรดคลิกโดยพลัน ■

หนังสือที่น่าอ่านสำหรับท่านผู้อ่านข่าวชุมชนฉบับนี้ เราขอแนะนำหนังสือ “การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น”

“ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมมั่นวิถีและพลังชุมชน มีความสามารถในการจัดการชุมชนและจัดความสัมพันธ์กับภาคี ใช้แผน การจัดการความรู้ และทุนชุมชนแก้ไขปัญหาคือ และพัฒนาตนเอง ทุกด้านอย่างเป็นระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน” นิยาม ความหมาย ของคำว่าชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ **สังเคราะห์ภูมิปัญญาชุมชน: พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง** เมื่อวันที่ ๘-๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ จัดโดยสำนักงานสนับสนุน ขบวนการองค์กรชุมชนและภาคี สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

เป็นนิยามความหมายที่ถูกต้อง เหมือนหรือแตกต่างในทางวิชาการหรือไม่ อย่างไรกับหนังสือ **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น** ตำราวิชาการที่เขียน

โดย รศ.ดร.โกวิทย์ พวงงาม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ ๑ เมื่อพฤษภาคม ๒๕๕๓ มีความหนาจำนวน ๖๘๐ หน้า

หนังสือที่ว่าด้วยเรื่องความหมาย ความสำคัญ และการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น สถานการณ์ชุมชนและท้องถิ่นไทย ในภาวะการเปลี่ยนแปลง แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการตนเองของชุมชน และท้องถิ่นกระบวนการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นกรณีศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ๕ ด้าน ที่ประกอบด้วย การเงินชุมชน แผนชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเกษตร และเศรษฐกิจพอเพียง และบทที่ว่าด้วยเรื่อง การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองและเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ๓ กลไกหลัก ๖ หลักการ

๖ กระบวนการ ๗ เครื่องมือ

หากเรากำลังมุ่งสู่การจัดการตนเอง และสร้างโครงสร้างรูปแบบใหม่ของความสัมพันธ์ที่ถูกจัดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของตนเอง โดยไม่ได้ถูกกำหนดมาจากภายนอกแต่ถูกสรรค์สร้างจากภายในเอง ที่เน้นให้ประชาชนได้คิดได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ กำหนดการใช้ทรัพยากรของชุมชนของประเทศ ซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อในเรื่องสิทธิ และมั่นใจว่าตนเองสามารถจัดการตนเองได้

หนังสือการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น จะชี้ให้เห็นถึงกระบวนการวิธีการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม ที่หยิบยกกรณีศึกษาทำให้เห็นถึงวิธีการจัดการตนเองอย่างไร ที่สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้กับงานพัฒนาได้เป็นอย่างดี นับเป็นหนังสือที่ขบวนการชุมชน และนักพัฒนาควรนำมาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ■

ไม่เพียงเปลี่ยนกิจกรรม แต่ต้องเปลี่ยนสมมติฐาน

👁️ ปฐวิกาล

การทำงานอะไรก็ตามจะต้องมีความเชื่อ มีสมมติฐานเบื้องหลัง อยู่ชุดหนึ่งของคนทำงานและเรามักจะยึดถือความคิด ความเชื่อเหล่านั้น เรื่อยไปโดยไม่ตั้งคำถามว่ามันยังมี หรือเป็นจริงหรือเปล่า ถ้าสมมติฐานเหล่านั้นไม่จริงเสียแล้ว วิธีคิด วิธีทำงานที่เราออกแบบขึ้นมาตามสมมติฐานเหล่านั้นก็จะใช้ไม่ได้ การงานของเราก็จะล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า ไม่ว่าเราจะออกแบบ ปรับปรุงระบบงานให้ดีเพียงใดก็ตาม

ยกตัวอย่างเช่น การทำหนังสือพิมพ์จดหมายข่าว หนังสือเล่ม หรือสิ่งพิมพ์ทั้งหลายออกเผยแพร่ นั่น ตั้งอยู่บนสมมติฐานหรือความเชื่อ สำคัญสองประการ คือ **คนอ่านหนังสือและอ่านผ่านสิ่งพิมพ์** สมมติฐานนี้ใช้ไม่ได้กับสังคมไทยเมื่อประมาณสองร้อยปีก่อนเพราะสมัยนั้นคนอ่านหนังสือไม่ออกเป็นส่วนใหญ่และการพิมพ์หนังสือก็มีน้อยมาก ผู้คนสมัยนั้นสื่อสารกันด้วยวิธีอื่นๆ สมมติฐานนี้พอใช้ได้ในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งคนรู้หนังสือเกือบทั้งประเทศและการพิมพ์หนังสือเฟื่องฟู แต่สมมติฐานนี้กำลังจะใช้ไม่ได้ในปัจจุบันซึ่งสื่ออินเทอร์เน็ตขยายตัวกว้างขวาง และอุปกรณ์การอ่านของคนรุ่นนี้เปลี่ยนแปลงไป

เราจะต้องตั้งคำถามต่อสมมติฐานสำคัญสองประการนี้ว่า *คนยังอ่านหนังสือกันหรือเปล่า? ถ้าอ่าน อ่านผ่านช่องทางไหน?*

คนมักพูดกันว่าเด็กสมัยนี้ไม่อ่านหนังสือกันอีกแล้ว น่าจะไม่ใช้เด็กอ่านหนังสือกันอยู่ แต่จะไม่ใช้ “อ่าน” หนังสือที่พิมพ์ออกมาเป็นเล่มๆ พวกเขาส่วนใหญ่อ่านผ่านอินเทอร์เน็ต ที่ได้ก็ๆ เขาพูดคุย (Chat) กันนั้นเขาไม่ได้ “พูด” ผ่านโทรศัพท์ (เพราะค่าโทรศัพท์แพง) แต่เขาพิมพ์ข้อความสื่อสารระหว่างกันผ่านโทรศัพท์บ้าง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตบ้าง พวกเขาอาจจะอ่านและเขียนจดหมายมากกว่าคนรุ่นก่อนๆ เสียด้วยซ้ำ แต่ไม่ใช่อ่านผ่านสื่อสมัยก่อน และไม่ใช่ในรูปแบบการเขียนแบบสมัยก่อน

การที่โลกแห่งความเป็นจริงเปลี่ยนไปอย่างนี้ สมมติฐาน (สิ่งที่เราคิดว่าจริง) เปลี่ยนไป วิธีคิด วิธีทำ วิธีที่เราจะเปลี่ยนแปลงโลกก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปมากมายมหาศาล เปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน ถึงขั้นที่เรียกว่าการ “ปฏิวัติ” เลยทีเดียว

ในเมื่อคนจำนวนมากหันไปอ่านข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต ผ่านโทรศัพท์มือถือ ถามว่าเราจึงจำเป็นต้องทำหนังสือเล่มใดๆ กันอีกหรือเปล่า ถ้าทำจะทำให้ใครอ่าน ในเมื่อคนในยุคอินเทอร์เน็ตหรือยุค “คลิก” (Click) นี้มีความอดทนในการอ่านน้อยลงกว่าเดิม พวกเขาอาจจะอดทนอ่านเพียง ๒ นาที หรือประมาณหนึ่งหน้ากระดาษเสียเป็นอย่างสูง ฯลฯ

เราต้องหาความจริงเหล่านี้กันใหม่ผ่านการศึกษาวิจัย เริ่มตั้งแต่ว่าใครอ่านหนังสือบ้าง? อ่านหนังสือประเภทไหน? มีความอดทนที่จะอ่านกี่นาที? อ่านผ่านช่องทางไหน? ฯลฯ เมื่อได้คำตอบมาแล้วก็นำไปสู่การปรับเปลี่ยนการทำงานแบบใหม่ เช่น ถ้าเราได้คำตอบมาว่า

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่อ่านหนังสือแต่ดูทีวี คนที่อ่านหนังสือมีแต่ปัญญาชนในเมือง หรือผู้นำไม่กี่คน และคนส่วนใหญ่หันไปอ่านข่าวจากมือถือหรืออินเทอร์เน็ต ถามว่าเราจะผลิตหนังสือเล่มกันไปทำไม แม้แต่ “ข่าวชุมชน” เองก็ต้องตั้งคำถามว่าเราจะยังผลิตกันไปอีกไหม? ผลิตไปให้ใครอ่าน เพราะเป้าหมายสำคัญของการผลิตหนังสือนั้นมีเพียงประการเดียวคือให้คนอ่าน ไม่ใช่ผลิตเพื่อเก็บ หรือผลิตเพื่อโชว์ภาพสวยๆ งามๆ เท่านั้น

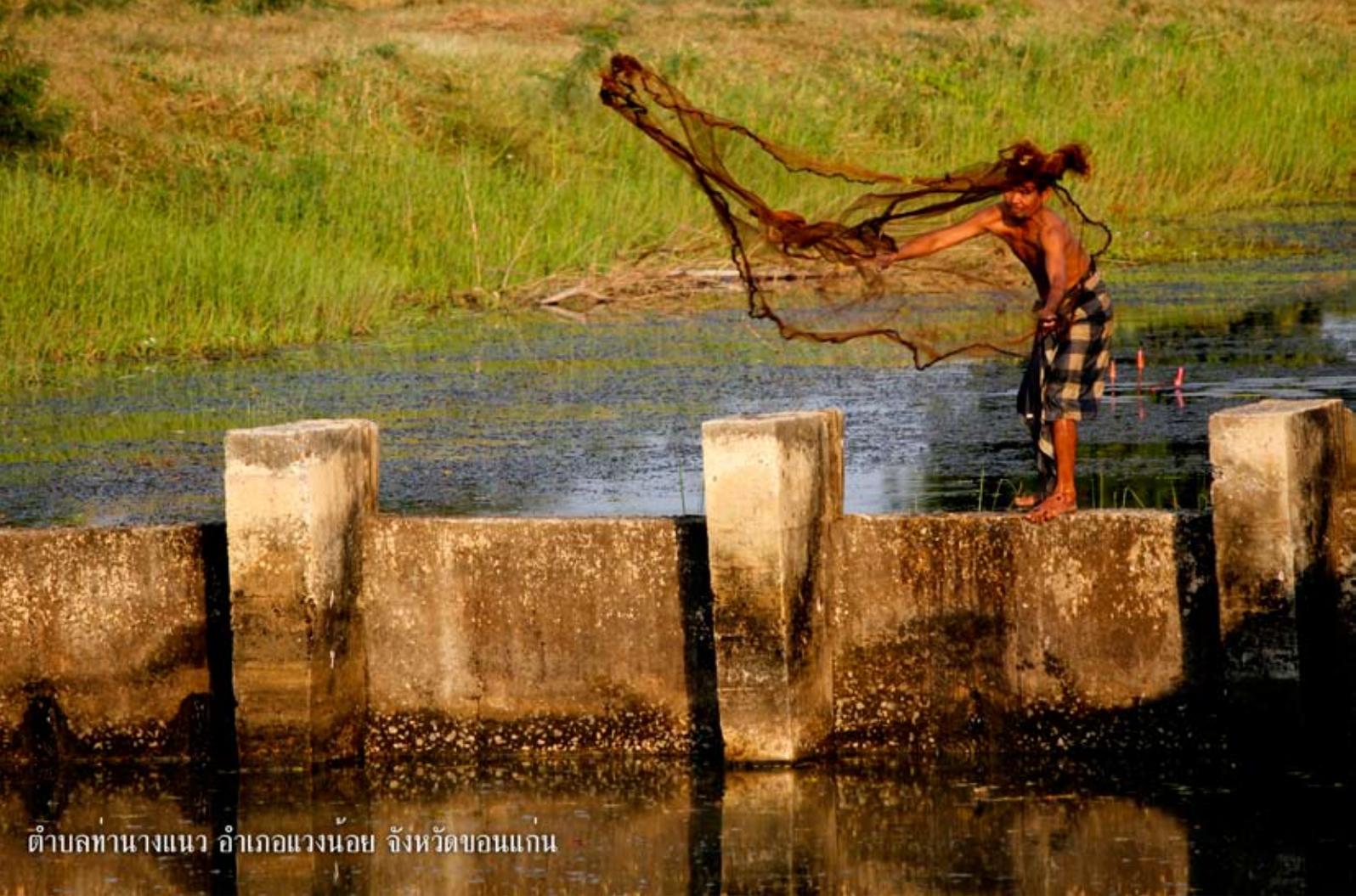
การทำงานโดยไม่เปลี่ยนสมมติฐานทำให้องค์กรต่างๆ ล้มครั่งล้มคร่ำมาหลายหมื่นปีมาแล้ว ตัวอย่างเช่น บริษัทผลิตฟิล์มบริษัทหนึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังที่สุด ขายของได้มากที่สุด เพราะมีสมมติฐานว่า การบันทึกภาพต้องบันทึกลงบนแผ่นฟิล์ม แต่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้สมมติฐานนั้นไม่เป็นความจริงอีกต่อไป เพราะในยุคใหม่สามารถบันทึกภาพในระบบดิจิทัล โดยไม่ต้องพึ่งฟิล์มอีกต่อไป บริษัทนั้นก็กลายเป็นบริษัทที่ทำงานในโลกดิจิทัล เกือบเอาตัวไม่รอด เพียงชั่วเวลาไม่กี่ปี ในขณะที่คู่แข่งอีกบริษัทหนึ่งพลิกกลยุทธ์มาผลิตกล้องดิจิทัล มีความเจริญรุ่งเรืองมากกว่าเดิม

สมมติฐานของบริษัทรถยนต์ในปัจจุบัน คือ รถยนต์ต้องขับเคลื่อนด้วยน้ำมัน แต่เทคโนโลยีบอกเราว่ารถยนต์สามารถวิ่งได้ด้วยเอทานอล จากอ้อย มันสำปะหลัง ด้วยน้ำมันปาล์ม หรือแม้แต่ด้วยแสงแดด โฉมหน้าของอุตสาหกรรมรถยนต์จะเป็นอย่างไร?

สมมติฐานดั้งเดิมขององค์กรต่างๆ คือ คนจะวิ่งมาทำงานทำงานราชการมีความมั่นคงมากที่สุด องค์กรการเพียงแค่ประกาศรับ คัดเลือกเอาอย่างเข้มงวด เลือกคนที่ดีที่สุด เก่งที่สุด ใครอยากออก ออกเลยมีคนมาทดแทนตลอดเวลา แต่คนเก่งๆ รุ่นใหม่ไม่สนใจทำงานราชการ ไม่สนใจเรื่องความมั่นคงเท่าไรนัก เพราะเขาอาจจะมียังเงินเดือนมากกว่าราชการสองสามเท่าตัวในภาคเอกชน หรือบางกลุ่มสนใจอาชีพอิสระขายของแบกะดิน ทำงานตามความสนใจตามเวลาตามความชอบของตนเอง ไม่ต้องการเจ้านาย ไม่ต้องการอยู่ในกรงขังว่าด้วยกฎระเบียบขององค์กร ถามว่าถ้าเราไม่เปลี่ยนยุทธศาสตร์การสรรหาคนจาก คนเก่งตามหาองค์กร เป็นองค์กรตามหาคนเก่ง เราจะมีคนทำงานเก่งๆ ในองค์กรได้อย่างไร

อุปสรรคสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในองค์กรต่างๆ ในปัจจุบัน คือ การยึดติดกับสมมติฐานเดิม ความคิด ความเชื่อแบบเดิม ไม่สนใจความเปลี่ยนแปลงในระบบความคิดของคนในสังคมรอบข้างและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ถ้าท่าน องค์กรของท่าน ครอบครัวยุคของท่าน ทำงานล้มเหลว ครั้งแล้วครั้งเล่า การปรับเปลี่ยนระบบงาน ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานอาจจะไม่เพียงพอเสียแล้ว ท่านต้องลองทบทวนดูเถิดว่า สมมติฐานของท่าน ขององค์กรยังถูกต้องเป็นจริงอยู่หรือเปล่า เพราะนั่นคือจุดเปลี่ยนที่สำคัญยิ่งขององค์กรสมัยใหม่ ■

สิ่งที่พิมพ์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตเลขที่ 41/2550
ปณฝ.คลองจั่น

เหตุขัดข้องที่นำจ่ายผู้รับไม่ได้
(กรุณาส่งคืน พอช.)

- 1. จำหน่ายไม่ชัดเจน
- 2. ไม่มีเลขบ้านตามจำหน่าย
- 3. ไม่ยอมรับ
- 4. ไม่มีผู้รับตามจำหน่าย
- 5. ย้าย ไม่ทราบที่อยู่ใหม่
- 6. อื่นๆ.....

ลงชื่อ _____

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

๙๑๒ ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ โทรศัพท์ ๐ ๒๓๗๘ ๘๓๐๐ โทรสาร ๐ ๒๓๗๘ ๘๔๐๓

E-mail: public@codi.or.th Website: www.codi.or.th